

Uitgave: de Imkersbond ABTB en de Nederlandse Bijenhoudersvereniging

15-9
september
2006

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 15, nummer 9, september 2006

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB en de Nederlandse
Bijenhoudersvereniging (NBV)

Hoofredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel,
mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, D. van Leeuwen,
A. Neve, H. Oude Essink en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 422422
Telefax 0317 424180, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013-58 36 350
Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer
18.52.12.077, (niet voor contributie NBV) ten name van
'Bijen'.

NBV Betaling contributie 2006 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de
maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Oplage 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de
redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven
voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het
recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toe-
stemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten
uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan
de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij
voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's
(niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren
wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de
redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Voorplaat Slaapmutsje, Arjen Neve

Bedrijfsmethode Job van Praagh 219

Uit de imkergemeenschap

Van imker tot imker Ko Zoet 222

In memoriam: Piet Zonderwijk Arie Koster 224

Imkeren... meer dan een potje honing 225

Plant en bij

Drachtplant belicht Hennie Oude Essink 226

Uit de imkergemeenschap

Tips voor september Marleen Boerjan 228

Imkerervaringen Dick van Leeuwen 229

Feestelijke opening bijenstal Bestuur Leeuwarden 230

Dichter opent 'Week van de bij' Driebergen-Doorn 231

De lezer schrijft

Mijn bedrijfsmethode Willem de Jong 232

Uit de imkergemeenschap

Bijenmarkt in Bergeijk Ton Thissen 234

Boek: Insecten, knappe architecten Ton Thissen 237

Bijengezondheid

De Kleine bijenkastkever Peter Elshout 238

Uit de imkergemeenschap

'Aanpakker' Jan Speelziek Ton Thissen 240

Boek: Kijk om je heen! De Bijenkast Ton Thissen 242

Column Hanna Bijs 243

Lerarendag Commissie Bijenteeltonderwijs 243

Organisaties

ABTB Bij gepraat (51) 244

NBV Agenda NBV-vergadering 245

Familieberichten 245

Kalender 246

Cursussen 247

Vraag en aanbod 247

Foto van de maand Gerrit de Ruijter 216

Van de redactie

Het septembernummer 2006 stemt mij vrolijk: eindelijk een bedrijfsmethode die én aansluit bij de natuurlijke cyclus van het bijenvolk, én (mogelijkerwijs) de wintersterfte voorkomt én op een bijvriendelijke manier de varroamijt kan bestrijden. Job van Praagh breekt een lans voor de rotatiemethode van Pfefferle uit de jaren tachtig. Van Praagh stelt wel een aanpassing voor: in plaats van een jaarlijkse vervanging van 50% van de volken, worden jaarlijks alle volken vervangen. Essentieel is wel dat de jonge volken op nieuwe nog niet bebroede raat gezet worden. Een rigoureuze methode? Ja, dat wel maar als we hiermee de steeds weer terugkerende ellende van wintersterfte kunnen keren is volgens mij niets te veel. Deze methode stemt mij vrolijk omdat het een methode is die het accent legt op de natuurlijke cyclus van het bijenvolk en niet op het bestrijden van de varroamijt met allerlei chemicaliën die met de meest onnatuurlijke methoden in of op de bijen gesproeid, geblazen of verdampt moeten worden. Ik hoop dat we veel reacties krijgen op de door Job van Praagh voorgestelde bedrijfsmethode, zodat ook BIJEN vrolijker kan worden.

Marleen Boerjan

Aalsteren, aflegger, doppen breken, jager, veger, vlieger, en... wintersterfte

Job van Praagh, LAVES - Institut für Bienenkunde Celle
 Doppen breken - aalsteren - veger - vlieger - aflegger - jager. Allemaal vaktermen, die we gebruiken als we over onze bijen praten. We weten ook dat de laatste jaren opvallend veel imkers over wintersterfte klagen. Als Utrechts bijenbioloog heb ik voor de Duitse imkers over dit probleem wat geschreven. Hier volgt de Hollandse variant.

Een kunstzwerm (veger, vlieger of aflegger) maak je door een paar ramen broed en bijen uit een hoofdvolk te halen. Daarmee 'kan de imker het zwermen voorkomen; reservevolkjes verkrijgen' (Speelziek, Beetsma, Velthuis e.a. Imkers Encyclopedie 1987).

Herfst 1969 leerde ik een aantal Duitse collega's kennen. De 'Arbeitsgemeinschaft der Bieneninstitute' organiseert elk jaar een bijenwetenschappelijk congresje. Steevast herinnerde de voorzitter van de 'Deutsche Imkerbund' (de dierenarts Dr. Gnädinger) de bijenwetenschappers eraan, dat de imkers in Zuid-Duitsland elk jaar volken verloren door nosema. Karl Pfefferle heeft vanaf 1980 permanent een lans gebroken voor dat wat hij 'Rotation' noemt. Sindsdien hebben we eigenlijk tot 2000 over grotere wintersterfte niets meer gehoord.

Inmiddels hebben we begrepen, dat de volken, die de zo begeerde donkere honing van de blauwspaar (dennehoning) produceren, daar staan waar vrijwel geen stuifmeel te halen valt. Deze dracht is duidelijk een dracht, die voor de portemonnee van de imkers goed is. Voor de bijenvolken echter erg ongezond.

Reservevolk zonder broedramen

Pfefferle omschrijft hoe je via opzetten van reservevolken – die je tot hoofdvolken voor het volgende seizoen opbouwt – zonder grote verliezen kunt imkeren. Hij maakt de jonge volken zonder broed, omdat dan de varroamijten uit de broedramen de ontwikkeling van de jonge volken niet storen. Pfefferle maakt duidelijk, dat zijn manier van imkeren onder invloed van de korfimerij staat.

In die tijd vond Pfefferle dat je, indien je elk jaar 50% van je hoofdvolken niet meer inwinterde, nadat je daarvoor jonge volken had opgebouwd, gezonde bijenstallen kon hebben. Aan het einde van de laatste dracht moest je als imker 150% hoofdvolken hebben en 50% oud samen met 50% jonge volken inwinteren.

Dus per jaar een rotatiequotient van 0,5 (dwz voor 50% van de hoofdvolken een jong volk per jaar!).

De realiteit

Ondertussen is er voor de bijenhouderij in Noordwest-Europa veel veranderd. Als ik mijn oor te luisteren leg, dan kom ik tot volgende conclusie: om je bijenstand op peil te houden blijkt het niet meer voldoende om 'slechts' 50% van je volken te verjongen. Nee momenteel moet je 100% verjongen. Een hoofdvolk leeft nog maar anderhalf bijenjaar! Dus een rotatiequotient van 1.

Dat het imkeren er niet simpeler op geworden is en je ook meer kasten nodig hebt is mij duidelijk. Als je toch je oude hoofdvolken inwintert loopt je grote kans dat deze niet, of erg zwak uit de winter komen.

Bij voorbeeld kan je bij *Beefriends.org* zien, dat sinds de opbouw na de winter 2002/2003 het aantal volken dat in de winter het loodje legt weer toeneemt. Volgens mij moet je daarbij bedenken, dat na 2002/2003 veel volken op nieuwe raat en hopelijk schoon-gemaakte kasten een 'nieuw leven' konden beginnen.

Zwermcontrole en doppen breken. Dan blijft het hoofdvolk sterk en levert de rest van het bijenjaar ook nog honing.

Advies uit Celle

Celle ligt als bijeninstituut aan de rand van de Lüneburgerheide. De imkers in dat instituut hebben in de loop der jaren een manier van imkeren ontwikkeld, die ondertussen met succes door veel imkers is overgenomen. De brochure 'Dustmann, J.H.; Schönberger, H.; Schönberger, E.: *Bienenhaltung in der Rotation - Die Celler Betriebsweise*' verscheen in 1998 als bijlage in het 'Bienenjournal' 8(8).

Over een paar imkers, die inmiddels ook met een rotatiequotiënt van 1 imkeren werd me verteld, dat ze naar het motto 'je weet maar nooit en de prijzen voor volken zijn in het voorjaar hoog' toch hun oude volken hadden ingewinterd. Na de winter 2005/2006 hebben ze dat, wat ze anders in de herfst 2005 als was hadden kunnen smelten 'pas' na de winter moeten smelten. De oude hoofdvolken hadden in de winter het loodje gelegd, ondanks varroabestrijding in de zomer met mierenzuur o.i.d.

Het is duidelijk, dat de situatie voor bijenvolk en imker veranderd is. Onderzoek naar de oorzaken voor deze verandering zal nog vele jaren duren.

Belangrijker is dat alle actievelingen in de bijenhouderij accepteren, dat we nu zonder een rotatiequotiënt van 1 (=100% jonge volken) niet kunnen werken.

Overigens is een rotatiequotiënt van >1, naast de manier waarop we het doen, ook duidelijk dat wat bijenvolken al eeuwig doen. Lang voor de tijd dat wij mensen(imkers) ons er mee gingen bemoeien.

Hoe nauwlettender de ideeën achter het Celler systeem in de praktijk op de stal uitgevoerd worden, des te groter de kans dat de jonge volken aan het eind van de winter goede hoofdvolken zijn. Zorg ervoor dat de jonge volken zonder broedramen groot kunnen worden. Niet alleen zonder ramen met broed,

maar ook zonder ramen waarin ooit al eens broed zat! Een gezond hoofdvolk wil vast en zeker op het koolzaad ook wel een broedkamer met kunststraat uitbouwen. Dan hebben we direct na het slingeren onze schone broedkamer voor het jonge volk al in huis.

Direct na de oogst, als het volk krap zit, geven we de nieuwe bak op het moerrooster en laten de bijen (met wat rook) naar boven klimmen. We drijven (jagen) de bijen naar boven. In het begin kan je het jonge volk even wegen, om te 'leren' hoeveel ca. 1,5 kg bijen is.

Kennelijk verslepen we op deze manier weinig broedziekten.

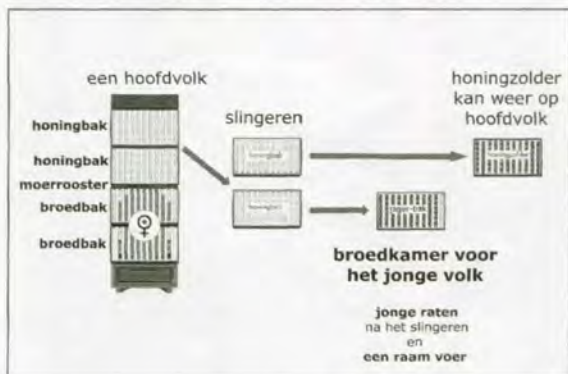
Denk eraan: houdt de oude en jonge broedbakken uit elkaar! Tot nu toe hebben we goede ervaring opgedaan met het versterken van de jonge volken met de bijen uit de oude hoofdvolken aan het einde van het seizoen. Bijen en geen broed! Bijtijds de moeder in een kooitje en je hebt op een gegeven moment alleen nog maar bijen, die je in koele herfstochtenden zonder problemen bovenop de jonge volken kunt schudden.

Achtergrond

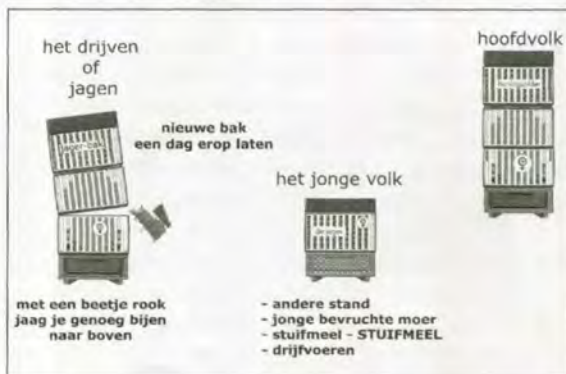
Als bioloog merk ik elke keer weer, dat in de imkerij de resultaten beter worden, zodra je weer wat dichter bij de natuur imkert. Zo ook hier. Een zwerm neemt nooit broed mee op stap om daarmee zijn mooie nieuwe woning in te richten. Deze extra hulp is overbodig en gevaarlijk!

Een paar imkers hebben met erg productieve bijenvolken en veel goede drachtmogelijkheden, (wilg, koolzaad, acacia en linde), goede ervaring met de opbouw van de jonge volken, pas direct na de linde. Dan worden alle bijen gebruikt om de jonge volken

220

Vorbereiding voor het drijven. We slingeren. Voor het jonge volk hebben we een bak met een raat met voer plus raten uit de honingkamer. (Uiteraard gebruiken we geen raten uit broedbakken voor onze honingogst)

Met een beetje rook drijven we de bijen door het moerrooster naar boven. Snel leren we wanneer er genoeg bijen boven zijn aangekomen. Illustraties: Schell, Schönberger, Van Praagh.

Voeren en zorgen voor stuifmeel.

op te bouwen. Het broed laten ze uitlopen en geven dat daarna aan 't jonge volk. Of ze proberen uit de zo gesloopte volken nog genoeg bijen te krijgen, om naar de hei te kunnen gaan.

Aan het werk met de methode

In de hoofdvolken (= de jonge volken van vorig jaar) elke week doppenbreken of om de tien dagen als zwermverhinderend. Darrenbroed koppen of nog beter darrenbroed uitsnijden en daardoor ook schone bijenwas produceren.

Het jonge volk opbouwen

Na de voorjaarsdracht, slingeren en bijen in nieuwe broedbak drijven. Bevruchte moer erbij doen en goed zorgen voor het geheel. Vanaf nu moet het jonge volk permanent verzorgd worden. Zo ontstaat een nieuw hoofdvolk voor volgend jaar.

Zorg voor goede stuifmeeldracht en genoeg voer. Na de laatste dracht, bijen uit de hoofdvolken aan de jonge volken geven. Het broed kun je in een stapel broedbakken uit laten lopen. Nooit broedramen aan de jonge volken geven!

De winter

In de broedloze tijd 1 of 2 keer tegen de varroamijt behandelen. Omdat op deze manier de ramen in het broednest maar één seizoen gebruikt worden en we daarna de was voor kaarsen gebruiken hebben we ook met residuen in de was en honing geen problemen. De uitgesneden darrenraten en ontzegelwas leveren genoeg was voor nieuwe kunstraat.

Het nieuwe seizoen

Doordat we door het breken van doppen de volken tijdens de dracht zoveel mogelijk aan de praat houden oogsten we daarna zowel honing als een jong volk. Onze hoofdvolken blijven sterk genoeg om ook nog zomerhoning en heide te leveren. Zodoende blijft jouw imkerij ook voor familie en vrienden aantrekkelijk.

Nooit vergeten

Het (jonge) volk heeft alleen een kans een sterk hoofdvolk te worden als het door kan broeden. Een redelijke stuifmeeldracht en voeren is noodzakelijk.

Literatuur

De brochure over de Celler Rotation is 'uitverkocht'. Een vernieuwde versie komt pas in 2007. In Internet op http://www.laves.niedersachsen.de/master/C12299963_N1223_L20_D0_1826

(<http://www.laves.niedersachsen.de/>; *Tiere; Bienenkunde; Informationsmaterial; Informationsblätter*) als .pdf te vinden. Er is over de Celler-Rotation in 1993 en 1994 een film gemaakt. Uiteraard is er sindsdien het een en ander in het systeem verbeterd. Toch hier de gegevens over deze productie. (Er bestaat ook een Engelse versie.)

Film of DVD bij IWF Göttingen

<http://www.iwf.de/Navigation/index.jsp>

<http://mkat.iwf.de/default.aspx?Signatur=C+1896>

Erscheinungsjahr: 1995 Signatur: C 1896 Autoren: Dustmann, Jost H. (Celle); Schönberger, Edeltraut (Celle); Schönberger, Helmut (Celle)

Titel: Bienenhaltung in der Rotation - Ein wirksamer Weg zum Vorbeugen von Bienenkrankheiten

(Pfefferle, Karl. Unser Imkern mit dem Magazin.- und mit der Varroatose. Das Handbuch für den Magazinimker. Selbstverlag 10. Aufl. 1997).

Recycling

Heeft de *Cotoneaster horizontalis* onze bijen werkelijk zo veel te bieden of zijn ze massaal op de nietige bloempjes aanwezig omdat de bloei in de beruchte drachtpauze valt na de uitbundige voorjaarsbloei? Wie zal het zeggen. Schotman misschien in de bijenbijbel. 'De cotoneaster of dwergmispel wordt druk bevlogen. Waar zij in aantallen voorkomen, stadswijken bijvoorbeeld, vormen zij een goede drachtbron.' Dat klinkt positief. In de lijst met stuifmeelbronnen wordt de Dwergmispel niet genoemd, terwijl we toch met eigen ogen zagen dat elke bij opgetuigd was met fletsgroene klompjes stuifmeel. Hoe het ook zij, het was een lust om te zien. Toen de bloemblaadjes afvielen bleek

222 weer eens dat er in de natuur op een geweldige manier aan recycling wordt gedaan. Opgewerkt zand tussen de tuintegels gaf al aan dat mieren ondergronds een nest hadden ingericht. En wat gebeurde er? Met vereende kracht werden bloemblaadjes richting nest-opening gesleept om vervolgens langzaam uit het zicht te verdwijnen. Een paar buurtkinderen die even langs kwamen heb ik het laten zien en verteld dat de mieren er een kussentje voor de koningin van maakten. Ze keken me aan met een blik waar het ongeloof vanaf droop. Maar ik geloof er in. Recycling bestaat ook bij de bijen. Let er maar eens op hoe beschadigd broed behandeld wordt. We noemen het opruimgedrag, het lijktje wordt leeggezogen en hergebruikt als voedsel. Het is in feite puur kannibalisme.

Drachtpauze! Drachtpauze?

Nu ik dit uittik is het begin juni met zowaar ook hier op Terschelling een maximumtemperatuur van tegen de dertig graden en drachtpauze volgens alle bijenboeken. De moertjes in de afleggers moeten wel aan de leg blijven en ook de volken met koninginnen in aanleg mag het aan niets ontbreken. Dus wat doe je als imker, je maakt een jerrycan suikerwater 1 op 1, stevige pot dus en dan naar de bijen. Tijdens controle zag het er allemaal prima uit. Zelfs zo prima dat bij het afslaan van raampjes de nectar uit de cellen spatte. Wauw, drachtpauze? Tja, er was wat witte klaver en rolklaver, de eerste bloemen van de braam waren open zoals ook van de dophei, maar het was minimaal. Toch was er behalve nectar zelfs verzegelde honing en met nieuwbouw opgewerkte raten. Opnieuw moest ik denken aan mijn mentor die me ruim vijftig jaar geleden al vertelde dat bij heel warm weer zelfs de straatstenen honingden. Zo noemde hij het en hij had weer alle gelijk van de wereld.

Dit jaar geen zwermen

Hoe vaak hebben we dat al gezegd en hoe vaak zijn we van een koude kermis thuis gekomen? Behalve dat ze niet gewenst zijn die zwermen, moet je in de bijen. Dat betekent kap op en afzien, want wat is het onder de kap vaak afschuwelijk warm en benauwd. Uiteindelijk komt alles toch wel weer op z'n pootjes terecht, maar het blijft een verzoeking. De ontwikkeling van de volken hier blijft in het voorjaar altijd achter bij die op de vaste wal en er was tot begin juni weinig zwermneiging. Toch krijg je het bij die oplopende temperatuur ook zonder kap een beetje benauwd en de inspecties worden opgevoerd naar een wekelijkse regelmaat. Dat ik het dit jaar extra benauwd had, zit zo. Jaarlijks vindt op Terschelling rond de langste dag een dikke week het Oerolfestival plaats met theater op locatie. Vele artiesten treden op in schuurtjes, in open lucht, op straat, op het strand, in duinpannetjes enz. Om het met Marlene Dietrich te zeggen: 'Terschelling is von Kopf bis Fuss auf Theater eingestellt'. Dit jaar was een theater opgebouwd op nog geen veertig meter achter mijn bijenstal met ertussen struikgewas en bomen. Ik kon dit jaar dus absoluut geen zwermcapriolen gebruiken. Dat kan je wel denken en zeggen, maar de bijen houden er een eigen schema op na. Er moest dus iets opgelost worden en wie niet sterk is moet slim zijn. Een paar jaar geleden kwam ik in het voorjaar in ernstige tijdnood, eigenlijk waren de bijen me toen te veel. Als noodgreep heb ik toen de koningin in de bovenbak boven het moerrooster opgesloten met twee raampjes broed. De rest van het broed kwam in de onderbak. Tijdens summiere inspecties merkte ik tot mijn verbazing dat er in de onderbak geen doppen werden aangezet. In de bovenbak af en toe een dop in de melk. En daarbij bleef het. Dit recept heb ik ook dit jaar gebruikt met hetzelfde resultaat. Door de zojuist

genoemde onverwachte dracht heb ik op een tweede moerrooster de honingbak geplaatst. De volken met moertjes 2006 (opnieuw 100% succes) heb ik teruggebracht op één broedbak, daarop een al redelijk gevulde honingkamer en voor extra ruimte een tweede honingkamer.

Zwermneiging in de herfst

Maar inmiddels is het september, lopen de darren op hun laatste pootjes en proberen wasmotten elke raat die bereikbaar is te voorzien van nageslacht. Vergeet ook de wespen niet die het adrenaline- gehalte van de bijen opvoeren tot grote hoogte. Ga ervan uit dat de verdedigingsdrang van onze bijen op volle toeren draait. Een gewaarschuwd imker telt voor twee.

Inspecteer de volken in de avonduren en doe het zo snel mogelijk. Vraag je eerst af of inspecteren wel nodig is. 'Zij' moeten zich voorbereiden op de winter om te overleven. 'Wij' verwachten ze levend in het voorjaar. Stoor ze daarom zo weinig mogelijk. Nog even iets anders. Zwermneiging in het najaar wil nog wel eens voorkomen en dan vooral tijdens de heidedracht. Voor een groot deel veroorzaken we het zelf. In het najaar werken de bijen minder graag in een koude honingruimte. Wil je heidehoning oogsten dan moeten de bijen in een kleine ruimte worden samengeperst. In de onderbak acht raten broed aangevuld met twee raten voer en boven het rooster de honingkamer met strookjes voorbouw of oude raten voor de taaie slingerhoning. Is de dracht overvloedig en blijft het mooi weer dan wordt elk leeg celletje vol gedragen met nectar. Voor de koningin is er geen legruimte meer, ze valt af. Bijen hangen in trossen onder de vliegplank. Daarna duurt het niet lang meer of de krap behuisde bijen verlaten de woning als zwerm. Zonder hulp van een imker is de overlevingskans voor een najaarzwerm in ons klimaat nihil. Inderdaad in ons klimaat. De bakermat van onze bijen licht echter in Azië. Houdt het gedrag van de *Apis florea*, de dwergbij die in Oman voorkomt, ons een spiegel voor? Bij deze bijen treedt tweemaal per jaar zwermneiging op. In het voorjaar na de winterrust en in het najaar als na regenbuien de natuur weer tot bloei komt. Misschien dat de najaarzwermneiging een restant is van dat gedrag uit een ver verleden.

Vervolg belevenissen Saskia Bolte

'De aflegger was gemaakt, jonge koninginnen in aanwezig en op de geplande datum, keurig voor onze vakantie, gingen we dan ook zelfverzekerd naar onze bijenstand. Alsof het een routineklus betrof openden we de kast en kozen we de doppen uit die

we (ruim na 16.00 uur) zouden gaan breken. Maar plots was daar een luid gezoem en zagen we een zwerm neerstrijken in een boompje achter ons. Deze bijen konden toch niet van ons zijn? Dat was namelijk niet volgens het boekje! De zwerm trok al snel aan haar stutten(ook niet volgens het boekje) en wij moesten verder met ons doppen breken'. Omdat Eric wilde kiezen welke mooie koninginnen we in het volk zouden laten lopen, besloten we de koninginnen eerst te verzamelen in een bakje. Dat leek een goed idee en wel zo sympathiek want zeg nou eens eerlijk: wie knijpt zo'n mooie koningin dood als ze net is uitgekomen. Wat niemand ons verteld had echter, was dat jonge koninginnen heel goed kunnen vliegen. Daar gingen de dames, opgestegen uit ons bakje, hopelijk waren er nog doppen over. Toen we 's avonds imkercollega Kroon belden om bevestigd te krijgen dat die zwerm nooit van ons kon zijn en Jan dit bestreed was dat de druppel die de emmer deed overlopen. Een moerloos volk en een mogelijk moerloos volk. Achteraf viel alles gelukkig mee: had de ene kast gewoon een bevruchte moeder en waren in de andere kast redcellen aangezet. Intussen zwermden we het op de lesstand ook geweldig. Spectaculair voor degenen die het nooit eerder zagen maar een gruwel voor de berekenende imker. Tja, dat is nu eenmaal de natuur.'

Het weer in september

Voor de periode 1971-2000 geldt als landelijk gemiddelde 133 uren zonneshijn, 75 millimeter neerslag en een maximumtemperatuur van 18,7°C.

Septembermaanden					
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp °C
2001	-	(105)	++	(177)	- (17,4)
2002	+	(163)	-	(40)	+ (19,9)
2003	++	(209)	-	(52)	+ (20,6)
2004	++	(194)	N		+ (20,0)
2005	++	(195)	N		++ (20,9)

Geraadpleegd

Saskia Bolte, Bijenhouden, de basis- en vervolgcursus; Raat voor Imkers 28(2): 14 (2006), Verenigingsblad Ambrosiusgilde Rotterdam

Zonderwijk zet kwaliteit van het landschap voorop

Arie Koster

Kwaliteit van het landschap was het kenmerk van Prof. Dr. Piet Zonderwijk. Dit begrip wordt tegenwoordig onder invloed van de marktwerking in allerlei toonaarden te pas en te onpas veelvuldig omschreven en toegepast. Ik vraag me daarbij vaak af of we weten waarover we het hebben. Zo gaat het vaak met een modewoord. Iedereen roept het, maar als je vraagt wat het inhoudt, is het antwoord vaak teleurstellend.

Een bloemrijk landschap is niet alleen goed voor insecten, vogels en zoogdieren, maar ook voor mensen.

224 Door Prof. Dr. Piet Zonderwijk werd het begrip kwaliteit begin jaren tachtig en zeer waarschijnlijk al ruim voor die tijd geregeld gebruikt. Het ging bij hem om de kwaliteit van het landschap. Dat hield in dat natuurlijke relaties op een zodanige wijze werden hersteld dat niet alleen de natuur hiervan zou profiteren, maar ook de mensen die er leefden en van haar gebruik maakten. Hierbij ging het niet alleen om strikt biologische zaken. Maar ook om het welzijn van mensen. Een bloemrijk landschap is niet alleen goed voor insecten, vogels en zoogdieren, maar ook voor mensen die daarvan kunnen genieten. Dit alles kon worden bereikt door het terugdringen van chemische bestrijdingsmiddelen, door het verbeteren van aanlegtechnieken en door een beheer dat was afgestemd op natuurlijke processen.

Dit alles begon met het bermbeheer van wegen, spoorwegen en kanalen. Het woord watermanagement bestond toen nog niet of het werd in de publiciteit zelden gebruikt. Maar ten behoeve van natuurontwikkeling en waterkwaliteit hield Zonderwijk zich daarmee met succes bezig. Dit breidde zich ook uit naar het stedelijk gebied.

Gezondheid en welzijn van mensen is de laatste 10 jaar een werelditem geworden. Natuur en natuurlijke begroeiingen spelen hierin een rol. Hierbij zijn de ideeën van Piet Zonderwijk actueler dan ooit. Er is zelfs al aangetoond dat bloemrijke bermen een rustgevend effect hebben op automobilisten. In dat opzicht was Zonderwijk zijn tijd ver vooruit.

Concurrentie voor wilde bijen

Voor de imkerij vervulde Zonderwijk een bijzondere rol. Hij was kritisch ten aanzien van honingbijen. Te veel honingbijen op een bepaalde plek zou concurrentie voor wilde bijen kunnen betekenen. Maar hij droeg de imkerij een warm hart toe en zag in hoe

mensen van honingbijen afhankelijk zijn. Vanuit zijn Adviesgroep Vegetatiebeheer werden er in het hele land lezingen gegeven voor imkers. Het betrof locale, regionale en landelijke bijeenkomsten. Door vele tientallen gemeenten werden Zonderwijk en zijn medewerkers benaderd met de vraag wat er kon worden gedaan om de dracht te verbeteren. Dit werd niet in zijn isolement bekeken maar in samenhang met de totale fauna, vooral de entomofauna. Wilde bijen, vlinders, kevers en zweefvliegen werden daarbij steeds genoemd. Het heeft ertoe bijgedragen dat men ook in imkerkringen milieubewuster is gaan denken en dat imkers meer en meer oog krijgen voor de totale natuur. De oude traditionele imker verdwijnt geleidelijk uit beeld en de moderne natuurbewuste imker neemt zijn plaats in. Maar ook onderwijs, onderzoek en landschapsbeheer zijn sterk beïnvloed door de inzichten en de kennis van Zonderwijk. Het is niet voor niets dat hem destijds een eredoctoraat en de Europese Natuurbeschermingsprijs werden toegekend.

Op 21 juni 2006 overleed Prof. Dr. Piet Zonderwijk. Als persoon zullen wij hem allen missen, maar zijn werk heeft hij op een zodanige wijze aan anderen overgedragen dat zijn afwezigheid niet opvalt. De geest van Zonderwijk leeft als een vanzelfsprekendheid voort in het werk van de velen die door hem zijn geïnspireerd en opgeleid. Dat is niet alleen maar werk maar ook met hart en ziel strijden voor de natuur. Dat deed Zonderwijk zelf en dat heeft hij aan de jongere generaties overgedragen. Dit is niet alleen een troost voor zijn vrouw An, zijn kinderen en kleinkinderen, maar ook iets om geweldig trots op te zijn. En dat zijn wij allemaal!

17de Vlaams Imkercongres

Imkeren... meer dan een potje honing

Op zondag 24 september 2006 organiseert het 'Vlaams-Brabants Verbond van Imkersverenigingen' het 17de Vlaams Imkercongres in de aula Pieter De Somer, C.Deberiotstraat 23 te Leuven, opening om 09.30 uur door de Leuvense burgemeester Louis Tobback.

De Koninklijke Vlaamse Imkersbond (KVIB) is de grootste vereniging in Vlaanderen inzake bijenteelt en telt ruim 3.000 leden van de ongeveer 4.000 die Vlaanderen rijk is. Het Vlaams-Brabants Verbond van Imkersverenigingen (met ruim 700 leden) is één van de vijf dochterorganisaties van de KVIB.

Het thema van dit congres: *'Bijen en bestuiving. Imkeren... meer dan een potje honing'*.

Jammer genoeg daalt en vergrijsst het aantal imkers, ook in Vlaanderen. Minder bijenvolken brengen de bestuiving en dus ook het voortbestaan van een aantal planten en economisch belangrijke teelten in ons land in gevaar. Vooral teelten die vroeg in het voorjaar bloeien (appel, kers) hebben nood aan bijen en hommels als bestuivers omdat weinig andere insecten reeds zo vroeg in de lente actief zijn. Verder zijn er kastelen, zoals aardbei, waar de inzet van deze insecten wijdverbreid is.

De bijenteelt kan een langrijke rol spelen in de bestuiving en dus ook in de opbrengstvermeerdering van koolzaad als milieuvriendelijk alternatief voor minerale dieselbrandstof.

Het congres probeert een link te leggen tussen de bijenhouders en de (kas) telers, om straks in het voorjaar een optimale bestuiving van onze gewassen te garanderen. Bovendien zijn mensen die aan natuurbehoud willen meewerken door imker te worden, eveneens een welkome doelgroep.

Sprekers

Dr. Michel Asperges: 'Diverse bestuivingsmechanismen die in de natuur voorkomen, evenals de rol die insecten hierin spelen'.

Dhr. Lei Hensels is een man van de praktijk. Hij heeft meerdere jaren ervaring als bestuivingsimker in diverse overdekte teelten, waaronder aardbei en komkommer, blauwe bes en asperges.

Dr. Bruno Gobin illustreert dat de aanwending van moderne sproeimiddelen best kan samengaan met de inzet van onze insecten, op voorwaarde dat men er

verstandig en doordacht mee omgaat.

Ir. Bart Vleeschouwers: 'Aanwending van koolzaadolie ter vervanging van klassieke brandstof'. Niet alleen de promotie van deze teelt door subsidiëring voor de landbouwers, maar ook het feit dat de opbrengst aanzienlijk kan toenemen door het inzetten van bijenvolken tijdens de bloeiperiode.

De organisatoren hebben ook een imkerdorp opgesteld in de overdekte parkeergarage. Een 25-tal stands geeft hier een hedendaags beeld van wat reilt en zeilt in het imker- en bestuivingswereldje, maar er zijn ook stands van nevenorganisaties vanuit landbouw en natuurbehoud.

Het alternatieve programma omvat o.a. een bezoek aan de universiteitsbibliotheek en aan de stad Leuven, een lunch en een bezoek aan het imkerdorp.

Opgave

De deur gaat open om 08.30 uur, de opening is om 09.30 uur. Na de lunch kan men het Imkerdorp bezoeken en/of nog enkele sprekers aanhoren (tot 16.00 uur). Het Imkerdorp blijft hierna nog enkele uren open.

Geïnteresseerden kunnen zich vooraf inschrijven door overmaking van €14,- op rekening 230-0402286-47 t.n.v. het VBVI, Elsleukenstraat 23, 3201 Langdorp. IBAN: BE22230040228647, BIC: GEBABEBB.

Inl.: Paul Stuyckens, 0032-16 56 71 58,

E: paul.stuyckens@skynet.be

Wilt u bij overmaking aangeven of u wilt deelnemen aan het congres of aan het alternatieve programma. De inschrijving bevat de congresmap, congressaandenken, koffie bij ontvangst, lunch en toegang tot het Imkerdorp met een gratis consumptie.

Vervoer en parkeren

Er zijn voldoende betaalde parkeerplaatsen. Probeer te carpoolen omdat anders de kosten hoog kunnen oplopen. Komt u met de trein dan is het nog een flink stuk lopen naar de aula.

Zie ook: www.konvib.be

Knikkend en harig wilgeroosje

Met de naam 'Wilgeroosje' worden twee verschillende soorten planten aangeduid. De overeenkomsten tussen beide zijn evenwel zo groot, dat Linnaeus haar als soortgenoten beschreven en ondergebracht heeft bij het geslacht *Epilobium* (Basterdwederik). Sinds men evenwel ontdekte, dat kruisingen tussen beiden uitgesloten zijn, kregen beide soorten een eigen naam: *Chamerion angustifolium* Knikkend Wilgeroosje en *Epilobium hirsutum* Harig Wilgeroosje.

Beide soorten horen bij de omvangrijke Teunisbloemfamilie en hebben betekenis als drachtplant voor bijen.

I Het knikkend wilgeroosje (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub) (afbeelding 1) is een meerjarig kruid van het noordelijk halfrond; haar pluizige zaden worden door de wind ver weggeblazen en ontkiemen gemakkelijk op (zand-) gronden die door kaalslag, kap, brand of storm even vrij zijn van overige beplanting; eenmaal genesteld vermeerdert de plant zich vegetatief door een wortelstok en is daarna niet meer uit te roeien. Op rozetten ontspringen jaarlijks de bloemtoortsen, die 2,5 meter hoog kunnen worden en van juni tot aan de herfst

een rijkdom aan bloemen hebben. De laatste eeuwen breidde de plant zich ook bij ons enorm uit door o.a. zandverplaatsingen bij de aanleg van wegen en spoorwegen en vooral ook sinds zij grip kreeg op de puinhopen van de tweede wereldoorlog. De plant wordt ook 'Smalbladig wilgeroosje' genoemd (*angustifolium*=smalbladig); het lange smalle blad lijkt op dat van de wilg; vandaar wilgeroosje.

Imkers die hun bijen in de buurt van een zich snel uitbreidende kolonie hebben staan, kunnen zich gelukkig prijzen: naast pollen heeft de plant veel en hoogwaardige nectar in de aanbieding; per ha. kan dat 140 tot 240 kg honing opleveren.

De bloem (afbeelding 2) is viertallig en staat óp het langgerekte vruchtbeginsel, dat naderhand de lange smalle zaaddoos zal worden. Vier smalle kelkbladen nestelen zich tussen de vier brede kroonbladen;

het lijkt wel of beneden een kroonblad ontbreekt. Als de bloem opengaat, strekt zij zich horizontaal en lokt met haar purperrode glans insecten aan. Acht meeldraden – vier korte vóór de kelkbladen; vier lange vóór de kroon – zijn aan de basis vergroeid en vormen zo een kokertje waarin de nectar geborgen is. Een krans van haren onder op de stamper behoedt de nectar voor uitdroging en regeninslag.

Nectar produceert de bloem vooral 's nachts; het suikergehalte is dan laag: 13%. Overdag – alleen in de zon! – loopt de suikerconcentratie op tot 44–63% tussen 10 en 14°C. Het is dan een drukte van belang; wie geluk heeft, kan er 'wilgeroosjeshoning' op winnen.

Bloem van het knikkend wilgeroosje (afbeelding 3). De meeldraden zijn verwelkt; de stijl heeft zich gestrekt en toont in kruisvorm de vier rijpe stempellobben: de vrouwelijke vorm. Alleen kruisbestuiving kan tot vruchtzetting leiden. Boven in de toorts (afbeelding 1) gaan de jongste bloemen open. Zij zijn in het mannelijke stadium (*proterandrie*). De meeldraden staan horizontaal gestrekt; de helmknoppen leveren rijpe pollen. De stijl is nog naar beneden gebogen en de stempel is nog gesloten. Het insect, dat op de bloem afkomt, landt op de rijpe meeldraden: een onderste

vruchtzetting leiden. Boven in de toorts (afbeelding 1) gaan de jongste bloemen open. Zij zijn in het mannelijke stadium (*proterandrie*). De meeldraden staan horizontaal gestrekt; de helmknoppen leveren rijpe pollen. De stijl is nog naar beneden gebogen en de stempel is nog gesloten. Het insect, dat op de bloem afkomt, landt op de rijpe meeldraden: een onderste

De bij op het Knikkend Wilgeroosje heeft de meeldraden of het stempel als landingsplaats: in haar buikharen neemt zij de volle lading pollen op en geeft deze af.

kroonblad als landingsplaats ontbreekt immers. Met de buikharen neemt het de pollen op. (afbeelding 4) Een paar dagen later, als de helmknoppen zijn uitgebloeid, gaan de meeldraden hangen en maken plaats voor de vierlobbige stempel (afbeelding.3); de bloem is thans in haar vrouwelijke stadium; zij bevindt zich nu lager in de toorts en blijft daar 2 à 3 dagen ontvankelijk voor bestuiving. Om de van rijke pollen voorziene bestuivers te lokken, is haar nectarproductie groter geworden. De bestuiver beweegt zich nu van de minder aantrekkelijke mannelijke bloem, hoger in de toorts, naar de meer aantrekkelijke vrouwelijke bloemen in de toortsen ernaast. Daar landt zij op de rijpe stempels en geeft daar het pollen af; een uitermate effectief mechanisme om zelfbestuiving te verhinderen.

Het pollen van het knikkend wilgeroosje is donkerblauw tot bijna zwart. Tot de vele bestuivers horen bijen, hommels, nachtuiltjes. Na de vruchtrijping springt de lange doosvrucht overlans open en kunnen de pluizige vruchten worden weggeblazen.

Het Harig Wilgeroosje is een opvallende verschijning langs onze sloten.

II Het harig wilgeroosje (*Epilobium hirsutum* L.) behoort tot het geslacht *Epilobium* (basterdwederik), waarvan er in Nederland een tiental moeilijk te onderscheiden soorten zijn. Vanwege haar harig uiterlijk wordt zij 'hirsutum' = 'behaard' genoemd (afbeelding 6). De structuur van de plant verschilt van die van het knikkend wilgeroosje: de bloeistengel is

Het Harig Wilgeroosje heeft een bebladerde tros bloemen; de bovenste bloem heeft haar mannelijke vorm; de onderste - is in haar vrouwelijk stadium.

Stelen en bladeren van het Harig Wilgeroosje zijn vol dichte afstaande haartjes.

Bloem van het harig wilgeroosje; de stempel is nog gesloten; de helmknoppen leveren rijpe pollen: de mannelijke vorm.

Bloem van het harig wilgeroosje; de meeldraden zijn nagenoeg verwelkt; de kruisvormige stempel neemt een dominante plaats in; de vrouwelijke vorm. Het pollen is lichtgeel tot wit van kleur!

vertakt en draagt een bebladerde tros bloemen waarvan de stelen uit de bladoksels komen. (afbeelding 5). Zij bloeit rijkelijk van juni tot september; levert pollen en nectar, zij het in mindere mate dan het knikkend wilgeroosje. Ook zij is bij ons sinds de 20e eeuw enorm in opkomst. De plant houdt van water en licht, maar nocht bij overbemesting af. De plant tref je aan in waterrijke streken langs de oevers van plassen, beken, rivieren en vaarten. Een forse, breed uitgroeiende plant van 2 meter. De bloemen hebben grote, regelmatige, rozerode, hartvormige kroonbladen. (afbeelding 7 en 8) De kroon ziet er duidelijk anders uit dan die van het knikkend wilgeroosje.

Bestuiving geschiedt als bij het knikkend wilgeroosje, al is de plant gemakkelijker ook tot zelfbestuiving in staat: soms zijn de helmknoppen bijna gelijktijdig met de stempel rijp. In veel gevallen krullen de stempellobben op het laatst terug en raken alsnog de niet geheel verwelkte helmknoppen. De bloem wordt bevlogen door een keur aan bestuivers, waaronder je altijd ook honingbijen aantreft. Met haar overvloedige bloei is het harig wilgeroosje de enige basterdwederiksoort, die voor bijen betekenis heeft.

De honingbij haalt nectar en pollen uit de bloem van het harig wilgeroosje.

'Tips voor...' is een praktische rubriek met daarin, in het kort, de werkzaamheden voor de betreffende maand. Het zijn tips voor de beginnende imker en een geheugensteuntje voor de gevorderde imker.

Weersverwachting

Het weer in de septembermaand is meestal aangenaam: overdag vaak zonnig, 's nachts een buitje. Wat willen we nog meer.

Tip 1: Voorkom roofpartijen door zorgvuldig te werken tijdens het voeren.

Drachtverwachting

In september bloeit de zeeaster, een prachtige bijenplant voor de imker die in de buurt ervan woont. De laatste teunisbloemen bloeien nog en natuurlijk is er de bloeiende heide. Het is een warme en zeer droge zomer geweest en dan is het afwachten of de heideplant veel nectar kan produceren. In de stadstuinen zijn de bloeiende asters en dahlia's uitstekende stuifmeelbronnen.

Wat doen de bijen?

De bijenvolken zijn klaar voor de winter, de koningin is nog aan de leg maar de grootste bulk van winterbijen is reeds geboren. De bijen zijn druk met het verzamelen van stuifmeel en het opslaan van de wintervoorraad.

Tip 2: Vul de voerbak in de avond, dat voorkomt roverij.

Tip 3: Gedrag op de vliegplank: vechtende bijen wijzen op roverij.

Wat doet de imker?

De imker is op het voeren van de volken en een

eventuele varroabestrijding na klaar, tenzij de volken natuurlijk op de heidedracht staan. Heidevolken vragen de aandacht. Dat valt wel mee wanneer de heide veel nectar produceert, maar dat is lang niet altijd het geval en dan hollen de volken achteruit door voedselgebrek en het verlies van bijen aan de spinnen.

Tip 4: Verenig de kleine bijenvolken liever niet, vanwege eventuele onderliggende ziekten. Dit geldt natuurlijk niet wanneer het om gezonde en nieuwe jonge volkjes gaat, waarbij je je overigens kunt afvragen of verenigen wel nodig is. Een gezonde en goed gevoede zesramer komt makkelijk een winter door. Ga met alleen de sterke volken de winter in.

Tip 5: Let op de stuifmeelvoorraad, hang zonodig een raat met stuifmeel, dat in de diepvries is bewaard, naast het broednest.

Tip 6: Voer een adequate varroabestrijding uit met mierenzuur of thymovar. In het late najaar nog druppelen met een oxaalzuuroplossing als laatste handeling dit jaar.

Tip 7: Winter de volken in op minstens één broedkamer met daaronder een lege bak. Deze lege bak geeft de bijen bij warme septemberdagen de gelegenheid wat 'uit te hangen' en maakt dat de wintertros niet te dicht bij het vlieggat komt te zitten. In deze onderste bak kunnen de overtollige stuifmeelramen gehangen worden. Het naar binnen klimmen doen de bijen trouwens niet via deze zogenaamde klimramen, maar via voor- en zijwand van de kast. Hou de kantplaatsen leeg. De kans op beschimmelen van de kantramen is te groot.

De winterstal. Foto: M. Boerjan

Op de hei. Foto: P. Ecke (Emmerich)

Public Relations

Een jaar of tien geleden stond ik met een kraampje op een soort dierenmarktje om voor Landschapsbeheer Gelderland de weidevogelbescherming in het Rivierengebied te promoten. Ik herinner me nog goed dat de markt een hoog 'kanariegehalte' had en dat alleen topfokkers er de boventoon voerden. Voor mij als natuurmens een niet al te interessante belevenis. Al dat gemanipuleer met dieren, daar hield ik niet zo van. Een beetje afleiding kwam vlak bij mijn kraam van een raszuivere en kostbare Goudkarper die spontaan uit een aquarium sprong. De topfokker was helemaal over zijn toeren! De hele markt moest weten dat het aquarium niet aan de kwaliteitseisen voldeed en hij daarom een claim zou indienen voor dat visje dat zeker wel zo'n duizend gulden waard was! Gaat dit nu om een dierenleven of om geld, vroeg ik me toen af. Omdat het verder erg rustig op de markt was – de meeste bezoekers kwamen waarschijnlijk alleen voor de kanaries en niet voor de weidevogels – kon ik zo nu en dan wel even mijn kraam verlaten om over de markt te lopen. Mijn burens wilden in de tussentijd wel even een oogje in het zeil houden.

Het waren bijenhouders met een kraam van de imkervereniging West-Betuwe waar ik nu al weer zes jaar lid van ben. Achteraf bezien zal ik heus wel mijn interesse getoond hebben voor een koningin in een observatiekast, maar veel meer belangstelling voor het imkeren had ik merkwaardig genoeg in die tijd nog niet.

Open dagen en markten

Op 17 juni jl. stond ik samen met een van die burens van toen in een kraampje van diezelfde imkervereniging. 's Ochtends vulden we samen een observatiekast uit een veger met een kostbare raszuivere koningin uit ons Norderney-project. Meer keuze had ik niet. De andere moeren waren nog niet of amper aan de leg. Niet geschikt voor het doel dus. Zoveel aandacht als de Goudkarperman destijds voor zijn vis had, met zoveel zorg haalde ik de ramen uit het volk. Wat had ik er moeite mee om dat volk en die koningin te

gebruiken! Wat, als er iets mis zou gaan?

Niets zo veranderlijk als de mens.

Hebt u wel eens zelf of voor uw imkervereniging op een markt gestaan of aan een open dag meegedaan? Dat is echt aan te raden. Je krijgt zulke leuke reacties. De mensen vragen je soms het hemd van je lijf. Ik vind het iedere keer weer geweldig om te doen. Met wat afvalraat en een lontje zet je kinderen aan het werk om kaarsjes te maken. En let maar op, iedereen ruikt altijd even aan de bijenwas. Sommigen vertellen vol trots dat ze er al iets van weten. Een enkele keer tref je iemand die wel eens geïmkerd heeft en soms levert het ook weer toekomstige imkers op. Natuurlijk verkoop je ook weer eens wat honing en er komt altijd wel een liefhebber aan de kraam met de vraag of je heidehoning verkoopt. Maar helaas die heb ik niet.

Ieder jaar neem ik mezelf weer voor om met de bijen naar de hei te gaan maar telkens is er wel een reden om dat niet te doen. Ik vind de volken er niet geschikt voor of er bloeit nauwelijks hei omdat het te droog is geweest of ik vind het te riskant om met mijn raszuivere koninginnen op pad te gaan want de volken zouden maar eens gestolen worden etc. etc. Het belangrijkste argument om niet te gaan is misschien wel het moment van inwintering. Als de bijenvolken zo half september van de hei komen en nog gevoerd moeten

worden, ben ik meestal al klaar met voeren en gestart met de varroabestrijding. En dat is ook wat waard.

Hamsteren

Tenslotte wil ik u dit stukje tekst uit het bijenjaar van OB de Kat niet onthouden: "Wat bent u toch van plan?" vraagt het meisje achter de kassa van de supermarkt als ik voor de derde keer deze week twaalf pakken suiker op de lopende band zet.' Voor mij is dit heel herkenbaar. Vorig jaar bestelde ik bijvoorbeeld 120 kilo ineens. Toch even uitgelegd. De partij stond netjes klaar bij de achtergang van de supermarkt. Goede winterzit toegewenst.

Feestelijke opening bijenstal afdeling Leeuwarden e.o.

Bestuur Leeuwarden e.o.

Op zaterdag 10 juni jl. hebben de bijenhoudersvereniging Leeuwarden e.o. en het Agrarisch Onderwijs Centrum AOC gezamenlijk hun nieuwe bijenstal in gebruik genomen. Na de feestelijke opening volgde een goed bezochte en heel geslaagde open dag. De opening werd verricht door mevrouw Hetty Hafkamp, de nieuwe voorzitter van de Friese Milieufederatie en tot voor kort wethouder in Leeuwarden. Na een vaartocht door de stadsgrachten arriveerde zij per boot bij de bijenstal.

Als openingshandeling nam zij met hulp van enkele leerling-imkers van het AOC honing af, slingerde de ramen en keurde de honing met ferme hand. Alle genodigden en latere bezoekers konden delen in de oogst.

De stal ligt in de groene zone langs de boorden van het riviertje de Potmarge in Leeuwarden. Aan de boorden van de Potmarge is onlangs de omvangrijke nieuwbouw van het AOC afgerond.

Het Potmargegebied is nu weer een groene zone tussen stadsrand en stedelijk centrum. Van oudsher lagen hier omvangrijke boomgaarden en kwekerijen. Deze kwelderstroom is door de eeuwen heen dan ook een belangrijke vervoersader geweest. Bij de herinrichting moesten enkele 'bijkers' (imkers) hun stal prijs geven.

Het AOC zag direct kansen tot samenwerking met de bijenhoudersvereniging en bood ruimte op eigen terrein en diverse faciliteiten. Zeer voortvarend is een beherende stichting gevormd en een fraaie bijenstal gebouwd. De ruime stal opent door zijn ligging en opzet goede perspectieven voor zowel onderwijs en educatie als voor het praktische imkeren.

230

De nieuwe bijenstal aan de rand van het stedelijk centrum van Leeuwarden

Mevrouw Hetty Hafkamp met Hein Hogenhuis (voorzitter Leeuwarden e.o.) aan de slinger.

Dichter des Vaderlands opent 'De Week van de Bij' in Driebergen-Doorn

Bestuur NBV afdeling Driebergen/Doorn

De Dichter des Vaderlands verrichtte de opening in de vorm van een volwaardig gedicht, dat afgenomen werd als dictee.

Op 8 juli werd in het Von Gimbornarboretum te Doorn 'De Week van de Bij' geopend. Dit was een activiteit van de 100-jarige Bijenvereniging Driebergen-Doorn, beter gezegd één van de vele activiteiten van de vereniging. Gedurende de 'Week van de Bij' was er onder meer een bijzondere tentoonstelling te bezichtigen. De naam ervan, *Bijverschijnselen*, geeft al aan waar het om ging.

Niet zozeer het bijen houden zelf, maar diverse zaken eromheen: verzamelingen van honingetiketten, oude schoolplaten, munten, penningen, ereversierselen, ansichtkaarten, krantenartikelen e.d. Interessant was ook de kleine verzameling die door oud-burgemeester van Driebergen R.A. Ridder van Rappard (inderdaad: zoon van de oud-voorzitter van de VBBN en van Apimondia) vorig jaar was geschonken aan de Vereniging.

De vereniging heeft met alle activiteiten de regionale pers gezocht. Dat dat goed is gelukt moge blijken uit de tentoongestelde krantenartikelen: allemaal samen acht krantenpagina's vol. Bij het regionale huis-aan-huisblad verscheen zelfs een speciale *Bij-lage*, in een oplage van vijftigduizend! Om de opening te verrichten werd Driek van Wissen, de Dichter des Vaderlands uitgenodigd.

Omdat de verenigingsavonden van Driebergen-Doorn nogal eens gekenmerkt worden door taal- of andere spelletjes, had de vereniging hem gevraagd om de opening te doen in de vorm van een dictee. Nou, dat hebben de vele aanwezigen, leden en gasten, geweten, zie de tekst van het gedicht.

Het jubileumjaar voor de vereniging is nog niet voorbij. Op 23 en 24 september vindt, in samenwerking met de landgoederen Utrechts Landschap, Heidestein en Bornia het weekend 'De Hei en de Bij' plaats. Opnieuw bedoeld om de aandacht in de regio zoveel mogelijk op het houden van bijen te vestigen en uit te dragen dat het bijenhouden een pracht van een hobby is.

EIGEN VOLK EERST

*De beiaardier verbeidde blij zijn bijen
die op de steile, weidse alpenweide
zichzelf in tussentijd vrijuit vermeiden
op heggenranken en op akeleien.*

*De hobbyimker liet zijn ogen weiden
over een bij, die ginds in die contreien
geneigd was om zich nijver neer te vlijen
op bloemen die een weeë geur verspreidden.*

*Als zo'n insect de zaak maar liet betijen
en zich niet aan zijn schone taak zou wijden
lijdt het geen twijfel waartoe dat zou leiden:
dan zou men in de korf gaan bakkeleien.*

*Dus om het feit dat hij in de valleien
uit edelweiss graag honing wou bereiden
viel niet alleen de mensheid te benijden,
zijn ijver gold zelfs tweërlei partijen.*

*Want bijen dienen ons te allen tijde,
maar willen 's ochtends eerst na de reveille
hun eigen volk, dat bijtijds moet gedijen,
op Bijenkoninginnendag verblijden.*

*Een rijmgalerij door Driek van Wissen,
Dichter des Vaderlands*

Mijn bedrijfsmethode

Mijn imkergeschiedenis begint in 1962 in Den Haag. Ik kwam in gesprek met een imker die bezig was een zwerm te scheppen en was direct geïnteresseerd in het bijengebeuren. Hij was toentertijd secretaris van afdeling Den Haag en maakte mij lid van de VBBN subvereniging Den Haag. Van hem mocht ik een jaartje meelopen bij het behandelen van zijn volken om in 1963 met een eigen volk te beginnen. In de loop der jaren heb ik veel methodes geprobeerd met de hulp van Schotman 3de druk; de ene lukte beter dan de andere.

Na het gebruik van Simplex- en Spaarkasten ben ik overgestapt op 12-raams Dadant en Langstroth omdat de Buckfast om meer ruimte vroeg en ik drie broedkamers te gek vond.

Ik gebruik nu voor het tweede jaar een methode die mij best bevalt. Een beetje van dit en een beetje van dat en een beetje van mijzelf. Ik ga ervan uit dat je een bijenvolk zo weinig mogelijk moet storen en het zoveel mogelijk zelf de keuzes moet laten maken als er om keuzes gevraagd wordt. De bijen lezen de bijenboeken niet maar weten perfect wat het beste voor hen is.

Laten we beginnen eind juli. Dat is de tijd dat ik de zomerhoning oogst. Afhankelijk van het weer kan dat ook een weekje later zijn. De reden is dat ik direct hierna met varroabestrijding begin (die vijf weken duurt) en ik in elk geval half september met alles klaar wil wezen. Ik vermijd dus elk contact tussen honing en bestrijdingsmiddelen. Wel zorg ik ervoor dat er zo snel mogelijk een lege uitgebouwde honingkamer onder de broedkamer komt te staan. Dit wordt ook de winteropstelling. In het najaar kunnen ze lekker uitzakken en in het voorjaar is hij leeg. Tevens haal ik nu het thymolraampje uit de broedkamer en vervang dit door twee strippen Check-Mite+ van Bayer (werkzame stof coumaphos) in de broedkamer te hangen gedurende de komende vijf weken. Dit om de eventueel nog aanwezige varroamijten naar de varroahemel te laten verhuizen.

Naast het hoofdvolk staat een zesramer met één of twee honingkamers erop. Ook deze worden geoogst en ook hier geef ik zo snel mogelijk een uitgebouwde honingkamer terug, zonder rooster ditmaal. Ze mogen in geen geval ook hier geen ruimtegebrek krijgen (deze zesramers zijn uitstekende kunstraaitbouwmachines).

De maand augustus is belangrijk. Vandaar dat ik in

deze maand het weer goed in de gaten houd. Is er een dag geen vliegweer voor de bijen, dan krijgen ze een potje suikeroplossing. De koningin moet aan de gang blijven. De bijen die in augustus en september niet geboren worden kom je in maart/april ook niet tegen. Een aantal jaren geleden waren er in de hele augustusmaand precies drie vliegdagen en hierna kwam in het voorjaar de zogenaamde verdwijnziekte om de hoek kijken. Drie keer raden wat hier aan de hand is geweest. Niet bij mij dus.

Eind augustus bekijk ik de voedselvoorraad en begin met de wintervoeding. Half september moet dit gereed zijn. Ook de zesramer wordt ingewinterd. Eventueel kan je twee zesramers verenigen in een twaalfraams bak. We zijn klaar voor de winter.

Waarom de zesramer inwinteren?

Mocht er iets fout gaan met een volk, dan dient deze zesramer als reserve. Zoniet, dan kan hij dienen als versterking in het voorjaar.

Situatie nu van de hoofdvolk: bodemplank met wintervlieglat, honingkamer en broedkamer zonder rooster. De zesramer met honingkamer en beide met voldoende voer om de winter door te komen. Half/eind maart (afhankelijk van het weer) haal ik de lege honingkamers onder de broedkamers vandaan en geef een schone bodem. In de zesramer controleer ik of de koningin in de broedkamer zit en leg het rooster. Als er hierna een mooie dag komt maak ik de broedkamers open en haal de overtollige, gevulde voerramen eruit, ook bij de zesramer. De ramen met broed en bijen met koningin van de zesramer worden nu in de broedbak van het hoofdvolk gehangen ter versterking. Tevens hang ik nu een thymolraampje in met 12 gram kristallen. Dit kan zonder gevaar in deze tijd van het jaar. Je zou zelf een keuze kunnen maken welke koningin mee mag de komende tijd – die van het hoofdvolk of die van de zesramer – maar de bijen kunnen dit heel goed zelf bepalen. Tegen de tijd dat er dracht gaat binnenkomen, rooster leggen (niet vergeten) en honingkamer opzetten.

Wat je nu moet doen is kijken wat er binnen komt. Is het weer goed en wordt er goed gehaald of zijn de cellen van de honingkamer gevuld dan een tweede honingkamer ertussen plaatsen.

Wat nu komt is belangrijk!

We kijken naar buiten; de paardebloem bloeit en zodra je de eerste pluizenbollen ziet van de paardebloem,

De 5e Kempische Natuurmarkt

Een natuurlijke drie-eenheid in Bergeijk

Ton Thissen

Op weg naar Bergeijk op zondag 25 juni jl. zetten om 11.30 uur enkele dikke regendruppels op de voorruit kracht bij aan het weerbericht: vanuit het westen en het zuiden krijgen we op korte termijn te maken met zware onweersbuien gepaard met hagel en stevige rukwinden. Dat zou jammer zijn voor de Kempische Natuurmarkt die dit jaar zijn 1e lustrum viert. We zitten het somber in te zien. Maar ter plekke gearriveerd is het droog en blijft het droog tot op een kwartiertje druppelen na in de namiddag. Wonderbaarlijk? Als je na verloop van tijd verneemt op welke wijze de Natuurtuin 't Loo, het hart van deze markt, sinds 1997 in Bergeijk gestalte heeft gekregen, verbaas je je nergens meer over.

De kwijnende Bergeijkse bijenhoudervereniging St.-Ambrosius (toen ± 10 leden) doet in 1997 een belangrijke aftrap: zij nodigt het IVN en VELT (Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijze) uit gezamenlijk naar buiten te treden met een film- en dia-avond om zich zo te verzekeren van een wat bredere achterban. De avond blijkt een groot succes; de samenwerking wordt voortgezet. Er komt ook al meteen een plan ter tafel: het aanleggen van een gezamenlijke natuurtuin op Terlo (oorspronkelijk Loo bij Bergeijk). De huidige voorzitter van de imkervereniging Jos van den Putte licht het een en ander toe. 'Wegens wateroverlast lagen al bijna twintig jaar de oorspronkelijke voetbalvelden van Terlo braak. Ze

werden gebruikt als paardenwei en de voormalige kledruimte als paardenstal. De gemeente Bergeijk had overigens wel plannen met die plek, met name voor woningbouw. Maar een eigenwijze varkensboer in de directe omgeving weigerde te vertrekken of te verkopen. Dan heb je als gemeente rekening te houden met de zgn. stankcirkel, waarbinnen niet gebouwd mag worden. We hebben dus eigenlijk het ontstaan van Natuurtuin 't Loo te danken aan die boer en zijn koppigheid en aan zijn varkens en de door hen ontwikkelde 'stank'. De gemeente stelde dit braakliggende en niet te bebouwen terrein (16.000 m² groot) ter beschikking van onze drie verenigingen. Dat was koren op de molen van de secretaris van onze bijenvereniging in die dagen Tiny van Beek – met zijn tachtig jaar momenteel onze nestor. Omdat verschillende leden – na hun verhuizing naar een dichtbevolkte wijk – gestopt waren met imkeren, zocht Tiny energiek naar de mogelijkheid van een gezamenlijke bijenhal. Die mogelijkheid diende zich nu aan, althans wat de plek betrof. Maar daarmee beschik je nog niet over de middelen je plannen ook te concretiseren. We kregen de gouden tip een beroep te doen op de subsidiemogelijkheden bij de provincie Noord-Brabant. Die stelde wel allerlei eisen: stichtingsstatuten, een onderbouwd plan van actie met tekeningen, berekeningen en begrotingen. Met heel veel inzet en moeite kwam dat tenslotte voor elkaar. We konden op grond daarvan rekenen op een bijdrage van ruim f 200.000,-'.

Wilder kan het bijna niet.

Hier staat het allemaal op. Foto's: Th. Thissen

De Kempische Natuurmarkt viert dit jaar zijn eertse lustrum .

Het 'bie-pad'

We zijn – zes jaar na realisatie van de tuin – natuurlijk op de eerste plaats gekomen voor de bijen. Dan hoeft je, het terrein oplopend niet ver te gaan. Linksaf staat daar – weliswaar verscholen – meteen de zeer ruime bijenhal met een afgescheiden ruimte voor educatie en demonstratie. Op andere momenten dient die als een bijrijke plek om te slingeren. Direct voor de hal

Jos van den Putte (links) wijst kennelijk iets heel moois aan.

Er is ook nog ruimte voor kunst en cultuur.

Niet zo maar een muur.

Want zo gaat dat tussen een opa en een kleinzoon.

bevindt zich in een halve cirkel een niet zo grote maar weelderige bijenweide die ophoudt waar de wilgentenenboog begint. Direct daarachter is een pad – het bijenpad/het bie-pad – van waaruit bezoekers door de wilgenbegroeiing heen de bijen kunnen bekijken zonder in hun vlucht te staan want de wilgen dwingen de bijen omhoog. Zonder meer een vondst.

Imker Jo Box geeft de passanten op ongedwongen wijze informatie over wat ze te vragen hebben of wat ze ter plekke aantreffen. Bijvoorbeeld een aan één zijde te openen kast met zo'n 20 ramen op een rij en met een doorzichtige plastic buis van zo'n meter lang die naar de vliegplank leidt. Maar dan begint iemand over lindenhoning en komt er een heel verhaal over de linde, die onder bepaalde omstandigheden nectar geeft en over de zilverlinde waarvan de bijen 'high' worden. Men luistert met open mond. Wij trouwens ook.

Naast de bijenhal treffen we Gerard Verrijt aan die mandenvlechtend een duo vormt met zijn kleinzoon die het vak al voor een deel geleerd blijkt te hebben, maar die nu wel erg graag naar de kermis wil. Ook Gerard is sinds tien jaar actief op bijengebied, heeft de nodige cursussen gevolgd, o.a. in België (Mol) en is geregeld te vinden op de natuurtuin en in de bijenhal.

Ook Emiel de Meester komt voorbij. Hij is secretaris van de imkervereniging, terwijl hij nog pas 2 jaar met bijen in de weer is. Hij volgt nog een cursus. Een aantal van zijn activiteiten naast het voeren van het secretariaat is het organiseren van een bijenkijkdag waarop met name de geboorte van jonge koninginnen de aandacht trekt. Driemaal per jaar verzorgt hij de uitgave van een nieuwsbrief en verder werkt hij mee aan het samenstellen en bijhouden van de website Natuurtuin 't Loo. Intussen is de vereniging uitgegroeid tot 15 leden. Emiel: 'Nog geen echt grote vereniging, maar er zit schot in en daaraan heeft deze tuin in hoge mate bijgedragen. In ieder geval ben ik langs deze weg bij de bijen terecht gekomen. En ik heb het naar mijn zin'.

Even verder kijken

Dan gaan we eens zien wat de infokolom aan de ingang van de tuin nog meer vermeldt. Het is een algemeen verschijnsel dat de reclame vaak meer belooft dan het product kan waarmaken. Het is hier andersom. En in bijna alle opzichten. De wildeplantentuin is ook terecht een wildeplantentuin, fraai doorsneden met wandelpaden; de biologische moestuin kun je niet over het hoofd zien. Maar de insectenmuur tårt elke verbeelding. Niet zomaar een

muur. Een zich kronkelende dubbele muur van zo'n 30 meter lang. Een paradijs voor o.a. wilde bijen die elk hun eigen wijze van nestvorming hanteren. Je krijgt dat ook ter plekke uitgelegd. Een mooier en beter biologielokaal kun je je eigenlijk niet voorstellen. Wat ons op onze wandeling ook naar tevredenheid opvalt: de informatie en de voor deze gelegenheid op standaarden bedachte multiple-choice-vragen over van alles en nog wat maken een vooral uitnodigende indruk. Niets hoeft, alles mag.

Synergie

Napratend met Jos van den Putte over wat we gezien en gehoord hebben vertaalt hij de door ons aangereikte populaire term 'chemie' in 'synergie': samenwerking. 'Ik heb als het ware aan den lijve ondervonden dat het geheel inderdaad meer is – veel meer – dan de som der delen. Als je met drie verenigingen achter één doel gaat staan, ben je heel wat mans. Als je dat eenmaal hebt ondervonden ga je op die weg door. Zo trekken wij op onze natuurmarkt het belendende trapveldje via een tijdelijke brug over de sloot bij onze activiteit. Op dat veldje werken we op zo'n dag als vandaag samen met zo'n 30-tal kraamhouders die - ondersteund door het medewerkend Kempisch Volksorkest - op ecologisch gebied actief zijn'.

Samenwerken betekent natuurlijk ook samen delen, wat neerkomt op geven en nemen. Jos: 'Dat is ook zo'. Als je bv. de bijenhal wilt beschermen tegen weer en wind kun je er niet zo maar carbolineum op smeren. Daar zouden je partners wel eens bezwaar tegen kunnen maken. Dat bespreken we dan in ons tweemaandelijks verenigingsberaad en dat werkt al jaren prima'.

Met enige tegenzin nemen we afscheid. Ons bezoek was voornamelijk aan de functionele kant. Dat staat het volop genieten wat al die andere bezoekers doen – geschat wordt: 1500 – toch een beetje in de weg. In de auto naar huis nemen wij ons voor: het volgend jaar gaan we als toerist.

Anne Möller: Insecten, knappe architecten

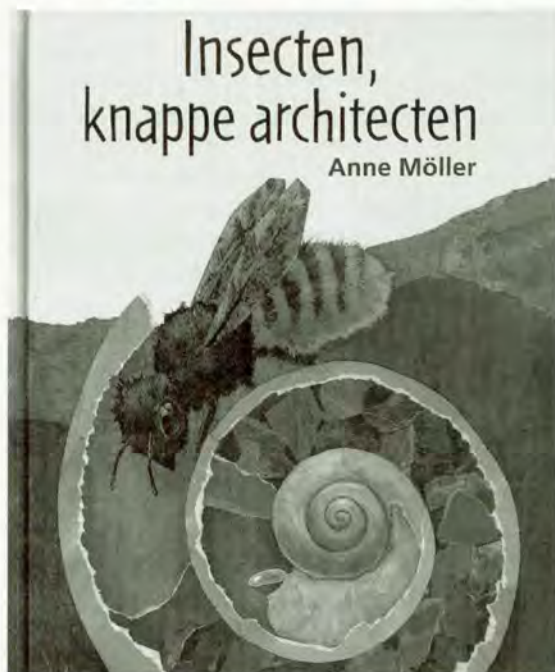
Ton Thissen

Dit in 2004 in Zwitserland in het Duits geschreven prentenboek is in 2006 door De Vier Windstreken in een Nederlandse versie uitgegeven. Ineke Ris tekende voor de vertaling. Of moeten we eerder spreken van een bewerking? Ik ken met uitzondering van de titel de Duitse versie niet en kan dus niet vergelijken. In het Duits luidt de titel: Nester bauen, Höhlen knabbern. Met als ondertitel: Wie Insekten für ihre Kinder sorgen. Ris maakt daarvan: Insecten, knappe architecten. Hoe insecten voor hun kinderen zorgen. Ik vind de titel door Ris knap bewerkt. In 3 woorden staat er precies wat het boek wil laten zien: wonderen van bouwkunst in het klein, die je over het hoofd pleegt te zien wat ook de bedoeling van de bouwers is. De ondertitel vertaalt ze letterlijk en dus met behoud van de ironie. De verzorging wordt namelijk alleen maar aan de architectuur van het nest overgelaten. De komende generatie heeft geen weet van de gaande. De kinderen leren hun ouders niet kennen en andersom.

Het nauwelijks 40 pagina's (op A4-formaat) tellende boekje bestaat voor het merendeel uit tekeningen waarvan ik aanneem dat die ook door Anne Möller gemaakt zijn. De naam van de illustrator wordt namelijk niet vermeld. De binnenvoerpagina's sluiten op de binnenachterpagina's aan met een indrukwekkende prent van twee mestkevers die gedurende het (voor-) lezen en doorbladeren van het boek de door hen geknede mestbal van voor naar achter slepen zonder evenwel te bestemder plaatse te geraken. Een soort van perpetuum mobile. Je draait het boek om en ze beginnen weer opnieuw. De voorgelezen kinderen – het is een boek voor kinderen – zullen daar zeker vragen over stellen. En opa, om maar eens een notoir voorlezer te noemen, moet die beantwoorden. Dat is goed voor opa, goed voor de kleinkinderen en goed voor de mestkever. Die mestkever wordt trouwens – net als de bladroller (ook een kever) en de leemwesp en de behangersbij – ook nog in fasen van bouwactiviteit en dus in tekeningen van kleiner formaat behandeld, maar telkens afgesloten met een paginagrote eindfaseprent. Opa's zonder veel verbeeldend vermogen worden hier op een sympathieke wijze in de kaart gespeeld.

Wilde bijen

De auteur heeft – gelet op de omvang van het boekje – een greep moeten doen uit honderden soorten wilde

237

ofwel solitair levende bijen. Haar voorkeur ging natuurlijk uit naar een aantal bijzondere, lepe en knappe nestbouwers. De tweekleurige metselbij is zo'n leperd. Ze begint met een voorsprong op haar andersoortige collega-bouwvakkers door een leeg slakkenhuis in te palmen. Ze is dus al de grond uit als de andere nog met de fundamenteen bezig zijn. Het een en ander moet dan nog wel ingericht worden en met de opening naar beneden gedraaid. Het geheel verstopt ze onder grashalmen en dennennaalden. En dat is het dan.

Zo komen ook de zandbij, de wolbij, de papaverbij, de harsbij en nog twee soorten metselbijen voorbij. Alles fraai en effectief geïllustreerd.

Deze reeks wordt afgesloten met een hoofdstukje: Van ei tot volwassen insect. Op een horizontaal getekend 'laddertje' kun je de ontwikkeling op de voet volgen. Om het een en ander ook in de echte werkelijkheid te zien, moet je echter geduld en goede ogen hebben. De schrijfster gaat ervanuit dat je die ook hebt want even later ruimt ze in haar boek een werkblad in waarop de voorgelezene of jeugdige lezer zijn ontdekkingen kan uittekenen. Dat moet lukken: hij of zij heeft voorbeelden genoeg gehad.

Het boek is te koop in Het Bijenhuis in Wageningen voor € 12,95. Het ISBN-nummer: 90 5579 601 8.

De Kleine bijenkastkever bekeken door een andere bril

Peter Elshout

Sinds enige jaren worden via vakliteratuur en internet angstaanjagende beelden van het verwoestend werk van de larven van de Kleine bijenkastkever (KBK) getoond. Een keversoort die oorspronkelijk alleen in tropisch Afrika voorkwam en die de daar levende bijensoorten – met een totaal andere levenswijze dan de Europese bijen - parasiteert. Bij de Afrikaanse bijen krijgt de kever, zolang de volken sterk zijn, geen kans om zich voort te planten. Is het volk in zijn totaliteit gaan zwermen, een eigenschap van deze bijen, dan kunnen de kevers en de vraatzuchtige keverlarven in het verlaten onderkomen ongestoord hun gang gaan. Het zwermen van deze bijen is een manier om van parasieten, zoals mijten en de KBK, af te komen en elders een nieuwe start te maken.

Iemand die nog nooit het verwoestende werk van de Grote wasmot heeft gezien en die onbekend is met de leefwijze van dit insect, zal verbaasd staan als hij ziet waartoe deze parasiet in staat is. In gezonde bijenvolken worden de larven van de wasmot en/of de wasmot zelf zelden gezien. Hoogstens in een gedurende lange tijd niet schoongemaakte varroalade. Anders wordt

het als de imker niets of te weinig doet aan raatvernieuwing. Daarmee dwingt hij zijn bijen als het ware om in een vervuild onderkomen te leven, iets wat dieren van nature niet doen. Bijen hebben een hekel aan deze, meestal vies ruikende raten die, naast de vele achtergebleven pophuidjes en larvenpoep, veel ziektekiemen bevatten. Als bijenvolken ergens in de holte van een boom zouden kunnen leven, dan werden deze raten onherroepelijk opgeruimd door de grote wasmot, een nuttige opruimer in de natuur. Op veelbebroede, inmiddels gitzwarte en 'loodzware' raten in een bijenkast is de grote wasmot dan ook een bijna vanzelfsprekende medebewoner van het bijenvolk. Ook bij volken die verzwakt zijn door een te hoge mijtenparasitering treft de wasmot een ruimschoots gedekte tafel aan. Zou het jaargetijde ook nog meewerken en de imker (door omstandigheden) zijn volken niet controleren, dan zijn wasmotten tot verbijsterende vernielingen in staat (zie foto).

Erst Afrika, nu de VS en daarna... Europa?

In 2002 werd de KBK gesignaleerd in de VS, met name in de zuidelijke staten met een – let wel – subtropisch klimaat. Als we de publicaties mogen geloven heeft deze nieuwkomer hier vreselijk huisgehouden!

De larve van de grote wasmot kan door zijn massale optreden in korte tijd het verlaten ratenbestand van een bijenvolk vernietigen door het te consumeren. Foto's P. Elshout.

De bijbehorende foto's doen ons imkers geloven dat deze kever en zijn allesvretende larven een nog groter gevaar zijn voor de bijenteelt dan de varroamijt.

De varroamijt was er direct en indirect de oorzaak van dat in Europa begin deze eeuw uitzonderlijk veel bijenvolken stierven. Inmiddels heeft men de resistentie van deze mijt voor chemische middelen onderkend en is het gebruik van organische zuren en thymolhoudende producten gelegaliseerd of wordt het gedoogd!

In de VS daarentegen wordt de varroamijt nog altijd bestreden met de chemische middelen Check Mite (Perizin) en Apistan. Amerikanen geloven in de macht van de chemie. Mierenzuur en andere organische zuren zijn verboden, zoniet totaal onbekend bij de Amerikaanse imkers. Ook bij de 'bestrijding' van AVB en EVB is het niet anders. Bijenvoer wordt aldaar verkocht met een bijmenging van theramicine. Gevolg: ook de bacterie die AVB veroorzaakt is inmiddels resistent voor deze en andere antibiotica. Daarnaast zijn genetisch gemanipuleerde voedergewassen ook oorzaak van veel bijensterfte. Enerzijds door de bestrijdingsmiddelen, anderzijds door het giftige stuifmeel (maïs). Dit alles in aanmerking genomen is het niet verwonderlijk dat er in de zuidelijke staten van de VS al voor de tweede maal een enorme bijensterfte plaatsvindt. Ruim 25%, met uitschieters van meer dan 50% van de bijenvolken overleven de winter niet. Voeg hierbij het subtropische klimaat en zie daar... een walhalla voor de KBK, die zich hier optimaal kan voortplanten!

De soep...

Door vervoersverboden voor bijenvolken en koninginnen trachten we dit nieuwe gevaar buiten de Europese grenzen te houden! Maar de kans dat de KBK zich in ons klimaat zou kunnen ontwikkelen is uiterst klein.

We moeten de soep dan ook niet zo heet eten als ze wordt opgediend en we moeten de KBK, net als de grote wasmot, zien als een 'nuttige opruimer' van zieke, stervende of dode bijenvolken.

Door te imkeren met sterke en gezonde bijenvolken met een kwalitatief goed ratenbestand, geef je deze opruimers geen kans. Zoals iedere imker hoort te weten is zó imkeren, naast voldoende en kwalitatief goed voedsel, de beste remedie om bijenziektes te voorkomen en/of te bestrijden.

Noot redacteur

Dit artikel is mede tot stand gekomen naar aanleiding van uitspraken door de Duitse wetenschapper Dr. Gerard Liebig van het Bijeninstituut Hohenheim (28 oktober 2005).

Dr. Liebig doet geregeld niet gebruikelijke, voor sommigen zelfs revolutionaire uitspraken.

Tot op heden heeft deze grootimker en bijenwetenschapper nog altijd gelijk gekregen. Ik hoop met U, dat hij het ook deze keer bij het rechte eind heeft.

Puppenhuidjes van de sociaal levende grote wasmot.

Een bezoekje aan Teuge 'Aanpakker' Jan Speelziek

Ton Thissen

Hoofd en hart van Jan Speelziek – 83 jaar jong – herbergen een aantal vaardigheden en eigenschappen die op het eerste oog uiteenlopen, maar bij nader inzien toch met elkaar te maken hebben. Een flinke dosis gezonde nieuwsgierigheid lijkt me de belangrijkste verbindende factor. Als je van huis uit een natuurliefhebber bent, prikkelt met name het raadselachtige bijenvolk je belangstelling. Tot op de dag van vandaag. Als je gezegend blijkt te zijn met een zekere taalvaardigheid, is het een koud kunstje in artikelen en lezingen van je bevindingen op dit terrein verslag te doen. Tot op de dag van vandaag. Als je een sociaal mens bent, wil je wat je jezelf geleerd hebt of van anderen aan de weet gekomen bent ook weer doorgeven. Het Werkboek Bijhouden is daarvan het resultaat. Het wordt tot op de dag van vandaag door menig beginnend imker gehanteerd. Als je in je beroepsleven geleerd hebt en gewend was leiding te geven is dat een goede weg naar een bestuursfunctie. Jan Speelziek was van 1978 t/m 1987 voorzitter van de VBBN. Langer kon niet. Dat had hij met het oog op het verleden in de statuten laten opnemen. Tot op de dag van vandaag is hij geïnteresseerd in wat er in de vereniging gebeurt.

We kennen Jan Speelziek alias Jan van de Veluwe de laatste jaren vooral als de schrijver van artikelen over geopathische zones en elektromagnetische stoorzones. Zijn de eerstgenoemde zones plekken waar de bijen zich graag ophouden als ze het zelf voor het zeggen hebben (zoals in het geval van zwermen), de stoorzones t.g.v. elektromagnetisme vormen een kink in de bijennavigatiekabel met het gevolg dat de vlieg-bijen de weg naar huis niet meer kunnen terugvinden. Zwitsers onderzoek mag dan hebben uitgewezen dat GSM- en Urtsmasten geen schadelijke invloed hebben op de mens, Jan Speelziek is er niet door overtuigd. 'Ik vermoed een relatie tussen o.a. deze masten en de (winter)sterfte van de afgelopen jaren. En ik vind dat dit signaal nader onderzoek behoeft. Je mag er toch niet aan denken dat t.g.v. het veelvuldig plaatsen van deze masten (planning: 50.000 stuks) over een aantal jaren de bij verdwenen is uit onze samenleving. Het zou een ramp betekenen. Ik heb dit verschijnsel al aangekaart bij de voorzitter van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging, maar ik ben ook van plan op

korte termijn de media te informeren'. Jan Speelziek blijkt inderdaad 83 jaar jong.

Wichelen

Als we even later in zijn ruime achtertuin de vier kasten bekijken (elk op 1 BK en 1 HK), vraagt hij me hoe je kunt nagaan of een bijenvolk moergoed is zonder de kast open te maken. Ik mompel wat over stuifmeelhalers op de vliegplank. Maar hij heeft intussen zijn wichelroeden voor de dag gehaald en zegt hoe de roeden zich zullen gedragen als het volk inderdaad moergoed is. Met in elke hand zo'n roede vraagt hij: 'Is dit volk moergoed?' en de roeden neigen naar elkaar toe, wat betekent dat ze alle vier over een moer beschikken. Ik neem dat ook onmiddellijk aan: de kasten zitten na opening nl. bomvol bijen – ze zouden er eigenlijk een bak bij moeten hebben – zijn rustig en ogenschijnlijk kernegezond. Als ik de roeden van hem overneem en de handelingen exact naboots, lopen de roeden uiteen... 'Je moet het vaker doen', zegt hij. 'Ik heb het ook moeten leren'.

3 maal 3 is 9

Hoe komt een jongen uit Ede met een bijenhoudende opa op de Ginkelse heide aan het roer van de grootste Imkersbond in Nederland van 1978 tot 1987? Het is een lang verhaal. In fasen gaat het als volgt: met een mulodiploma op zak kwam hij terecht bij het Boekhoudbureau voor de Gelders Overijsselse Maatschappij van Landbouw in Arnhem; tijdens de bezetting in de Arbeitseinsatz; via via terug in Nederland; via het verzet naar Engeland voor een militaire opleiding; later naar Indonesië en Amerika. In Medan

maakt hij zijn middelbare schoolopleiding af. Terug in Nederland dient hij als officier bij het wapen van de Koninklijke Marechaussee en houdt zich bezig met logistiek en beveiliging. Bijna 30 jaar geleden ging hij als luitenant-kolonel met pensioen.

Wieb Top schrijft in Honderd Jaar Imkeren op pagina 239 als het over de opvolger van Van Rappard gaat: 'Speelziek had in elk geval als voordeel dat hij over voldoende tijd beschikte voor de voorzittersfunctie'. Nou dat was ook zo, maar had hij ook de capaciteiten van een bestuurder? Speelziek: 'Ik weet het niet. Ik wil me er in ieder geval niet op laten voorstaan. Wel heb ik ervaren dat jarenlang leidinggeven kan bijdragen tot het uitoefenen van een bestuursfunctie. Misschien kan de volgende anekdote dat illustreren. In de dagen van de bestuursoverdracht bezocht ik met Van Rappard de afdeling Handel gevestigd in het Bijenhuis in Wageningen. Wat ik daar aantrof stond haaks op de normen die ik als hoofd bedrijfsveiligheid bij het 1^e Legerkorps, inclusief de legerplaatsen Seedorf en La Courtine, placht te hanteren. In de ruimte waarin o.a. de bijenkasten werden gemaakt hing b.v. een enorme stofwolk en bij het betreden van de zemerij ging ik bij het openen van de deur al meteen onderuit. Het zal een mix geweest zijn van verbazing en verontwaardiging dat ik Van Rappard als verantwoordelijk voor deze chaos op zijn schouder sloeg. Hij reageerde als door een wesp gestoken. Waarschijnlijk voelde hij zich voor het eerst in zijn loopbaan van voorzitter op een afkeurende manier aangesproken. We waren al geen vrienden, we zijn het ook niet geworden'.

'Een aanpakker'

Als je met name medebestuurders van Jan Speelziek spreekt, typeren die hem nogal eens met de term: aanpakker. Vanzelfsprekend kwam aan de chaotische en onveilige omstandigheden in de kastenmakerij en zemerij onmiddellijk een einde. Daarna werd ook honing geïmporteerd uit het buitenland in een poging om de afdeling Handel uit de rode cijfers te krijgen. In 1981 verscheen van zijn hand het Werkboek Bijenhouden met een geheel herziene 3^e druk in 1987. In datzelfde jaar verscheen ook de Imkersencyclopedie voor Nederland en België. Het initiatief kwam van Jan Speelziek. Hij zegt daarover: 'Zulke informatieve boekwerken trof je wel in het buitenland aan. Bij ons en ook in Vlaanderen was er op dit gebied niet zoveel te vinden. Hoog tijd dus voor zo'n naslagwerk. Dat kon ik natuurlijk niet alleen voor elkaar boksen. Ik moest daar nogal wat specialisten voor zien te vinden. Het is trouwens altijd goed om naar de ons omringende

Jan Speelziek (auteur van het Werkboek Bijenhouden) met zijn 'Klotzbeute', doch wel met zgn. losse bouw. Een foto uit het Werkboek.

landen te kijken. Je hoeft het wiel dan niet weer opnieuw uit te vinden. Met name Duitsland is voor onze imkerij een 'voorbeeldig' land. Ik heb er altijd veel en betrouwbaar informatief materiaal vandaan gehaald'.

Leonurus

Zijn vrouw Berthe wijkt niet zoveel af van de doorsnee-imkersvrouw. Het ontzegelen is ook haar niet vreemd. Ook heeft ze een beginnerscursus gevolgd. Het is dus meer dan louter pose dat ze op de voorpagina van het boekje 'Korfimkerij' (J.J. Speelziek, 1995) met een bevolkte korf staat afgebeeld. Haar specialiteit brengt ze echter vooral in haar tuinkasje tot leven. Wat ze daarin aan planten heeft opgekweekt staat nu voor een deel in de tuin en in potten buiten de kas. Ik krijg van haar een Leonurus mee. Omdat mijn vrouw en ik niet zo goed zijn in het onthouden van o.a. bloemennamen, is het al voorkomen dat ze aan mij vraagt of ik 'Speelziek' nog water gegeven heb. Dat heb ik. En met genoeg.

Kijk om je heen! De Bijenkast

Ton Thissen

Alweer een kleurrijk geïllustreerd boek voor kinderen over het bijenvolk en de bijenhouder, de imker. Het is in gebonden vorm uitgegeven door Uitgeverij Deltas als onderdeel van de reeks: Kijk om je heen! Eerder verschenen een 12-tal delen die o.a. de sterren en planeten, de brandweer, dinosaurussen en de dierentuin behandelen. De titel De Bijenkast dekt overigens maar voor een klein deel de lading van dit boekwerkje. Op telkens twee tegenover elkaar liggende pagina's pagina's – heel handig overigens – komen wel 15 aspecten van de imme (het bijenvolk) en de imker aan de orde. In kadertjes worden ook nog allerlei details behandeld.

Oorspronkelijk werd dit van korte informatieve teksten voorziene prentenboek in het Frans uitgegeven onder de titel: 'La ruche' wat korf betekent. Vandaar waarschijnlijk de titel De Bijenkast. De vertaling in keurig Nederlands is van Hanneke Wassinkmaat. Zij lijkt me evenwel geen imker, althans geen doorgewinterde imker. Dat blijkt uit nogal wat plaatsen waar de informatie tekort schiet of regelrecht foutief is. De bruidsvlucht verloopt toch even iets anders dan wordt voorgesteld. En als je het zo nodig over de vervellingen van de larf wilt hebben, ben je er met het genoemde tweetal niet. Ik geef hier maar een paar voorbeelden. Als er sprake is van een min of meer letterlijke vertaling, vraag je je af of ook de oorspronkelijke tekstschrijver, Leon Rogez, van alle – in zijn geval Franse – (bijen)markten thuis was. Hoe dan ook, het ware beter geweest voor de definitieve tekst een echte imker in de arm genomen te hebben.

Het gaat er overigens maar om voor wie en met welke bedoelingen je dit werkje op de markt brengt. Ik ken boekjes over bijen voor kinderen waarin de werksters worden afgebeeld met schortjes om als ze de cellen schoonmaken of met schietgeweren als ze de entree, de vliegplank van de kast bewaken. Prima. Het prikkelt het kinderlijk voorstellingsvermogen. Maar als je wat korter bij de werkelijkheid wilt blijven, moet je ook wat korter bij de waarheid willen vertoeven.

Dit alles neemt echter niet weg dat ik ook voor dit boekje volop waardering heb. Het doet op een sympathieke en creatieve wijze het wonder van het bijenvolk uit de doeken voor jeugdige lezers. Als een klein percentage van hen zich daardoor later tot de

imkerij voelt aangetrokken, betekent dat een niet te overschatten winst voor onze natuur en ons milieu in de komende eeuw. Als het over PR gaat' tikkert zo'n werkje natuurlijk prima aan de weg.

*Te koop in het Bijenhuis te Wageningen
Prijis € 12,95.*

Rectificatie

In BIJEN 15(5): 144 (2006) staat in het artikel 'De thermosublimator' een foutief E-mailadres vermeld. Onderaan de bladzijde staat: Svecarstvo.jurkkovic@siol.net dit moet zijn: Svecarstvo.jurkkovic@siol.net

Mijn hei Overal de hei. Om mij wolkt het stuifmeel, hier en daar jagen wespen. Eén omklemt een honingbij, verdoofd en vleugellam. Langs de doodweg vanaf het oude kerkhof hier en daar kleine gaten in het gele zand, met grijze parasiterende vliegen op de loer. Ik leg een gravende bijenwolf vast, terwijl een gletscher over haar frêle lijfje schuift. Zag dit vanmiddag keer op keer.

1954 Overal een klein kind, en ik speelde op de hei die achter ons huis begon. In oude leemkuilen verstopten wij ons. De jongens reden op oude fietsjes van de hellinkjes af en ik verkende een ander gevaar. Naast elkaar stonden op een goede morgen bijenkasten aan de rand van onze kuil. Het luide gezoem was aangestaan-jagend en aantrekkelijk tegelijk. Ik kwam dichterbij, kroop uiteindelijk zover ik durfde en vergat mijzelf in het vliegen van bijen. De paarse ruimte, de grafheuvels, de stilhangende vogels, en ik in één roes. Aan de kant van de doodweg groeven grote jongens een gat, zo diep, dat een ladder nodig was om de bodem te bereiken. Van daaraf was opzij een ondergrondse kamer gemaakt. Daar rookten ze een achterover gedrukte sigaret, dronken water uit een jeneverfles en piesten die later van een afstand vol. Mijn nichtje en ik mochten na veel zeuren een kijkje nemen in hun hut. Bij het afdalen van de ladder voelden de lemen wanden nat en glad aan. Van beneden leek de lucht getekend in een ronde ring. Plotseling werd ik door paniek overvallen. Ik riep dat ik eruit wilde maar de ladder werd lachend weggetrokken. Wij huilden en hoorden hoe het geluid weerkaatste maar niet naar boven kwam. Ze legden takken over het gat.

Een mannenstem riep hard iets tegen wegvlochtende jongens. Daglicht drong weer tot ons door, en de omtrek van het gezicht van een man. Hij liet de ladder zakken, en droeg ons naar boven. Man met vuilwitte sluier om zijn nek en de geur van smeulend vuur. Man van de kasten met bijen, een paar honderd meter verder.

Nog rijdt door mijn dromen in de vroege ochtend een oude man over de doodweg tussen Hilversum en Laren. Ik herken het gezicht en ruik de brandlucht. Naast hem een vrouw met krullend haar. Hij ment een paard. Een stuk zeil beschermt hen tegen de zachte regen. Op de kar staan korven met bijen. De korven worden afgeladen en het zeil erover gespannen. Bijen verschijnen als donkere vochtvlekken bij de vlieggaten. Verdoofd lig ik te kijken en loodzwaar voelt mijn lijf, terwijl ik wil vliegen. Tot ik wakker schiet in het daglicht. Je graaft je door de dagen, en laat het zand stuiven tot het gat gesloten is.

Lerarendag van de NBV Commissie Bijenteeltonderwijs

Op zaterdag 7 oktober 2006 organiseert de Commissie Bijenteeltonderwijs de lerarendag 2006. De bijeenkomst is in 'De Uithof', het Kruidgebouw, Padualaan 8 te Utrecht. Het Kruidgebouw staat naast de grote parkeerplaats aan de Padualaan.

Programma lerarendag 2006

09.30 uur ontvangst met koffie, voldoen van de deelnemerskosten.
10.00 uur gelegenheid tot vragen, opmerkingen, suggesties met betrekking tot het werk van de Commissie Bijenteeltonderwijs en het feitelijke bijenteeltonderwijs.
10.30-12.30 uur ontwerpen en bespreken van de inhoud van de cursus bijenteelt voor gevorderden. De huidige cursusbeschrijving laat veel ruimte voor de wens van cursisten. Worden de goede keuzes gemaakt?

Bespreking in groepen en plenair.

12.30 uur: pauze en lunch (u dient zelf zorg te dragen voor uw lunch. Voor thee, koffie en melk wordt gezorgd).

13.15-14.00 uur: de huidige problemen rond de wintersterfte door Romée van der Zee

14.00 uur: pauze

14.15-15.00 uur 'Effecten van vroeg en laat bestrijden van de varroamijt' door Lonne Gerritsen van PPO-Bijen.

15.00-15.30 uur: Consequenties voor de basis cursus bijenteelt.

De kosten van deelname bedragen € 12,50. Lunch zelf meebrengen, voor koffie, thee en dergelijke wordt gezorgd.

Opgave van deelname vóór 30 september a.s. bij: Marga Canters, 0317 422 422, E: onderwijs@vbbn.nl

Bij gepraat (51)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Sinds kort heb ik de beschikking over een beamer, een scherm met geluidsboxen en een laptop waarmee ik op uitnodiging van de afdelingen het land in kan gaan om oude en nieuwe bijenfilms, power-point-presentaties e.d. te vertonen, om de kennis die is vergaard uit te dragen. Met goed gereedschap is het prettig werken. Met beelden kun je dan ook meer en sneller zaken aan de ander overdragen. Samen met de verenigingsbeamer, in gebruik door de secretaris, kunnen wij onze afdelingen nu faciliteren met een nieuwe dienstverlening.

• Uit de afdelingen en collega-imkers die ik tegenkom, zoals dhh. A. Ohm en A. Schuringa, hoorde ik wisselende berichten van zeer goede dracht tot imkers die door de zeer grote droogte en lange zeer warme periode de volken moesten voeren. Zelf had ik in tegenstelling tot andere jaren jonge koninginnen die slecht of niet aan de leg kwamen. Voer voor de inmiddels verdwenen rubriek van H.H.W. Velthuis is mijn ervaring met een zwerm die getrokken was in zeer oude raat die op aanhanger stond om in de wassmelter gesmolten te worden. Het was bijna pikzwarte raat van een volk dat ik het jaar daarvoor had overgenomen van een imker die stopte. Toen ik dit volk ver van de aanhangwagen in het gras afklopte vond ik uitgelopen doppen, geen koninginnen en geen eitjes. Tot mijn verbijstering trof ik, toen de oude raat gesmolten was en ik de aanhangwagen terugzette op deze plek, een zwerm van vermoedelijk het afgeslagen volk. In de korf geklopt ontwikkelt het zich als een goed volk met mooie blanke raat en een mooi broednest.

- Voor de afdelingsvertegenwoordigers bijengezondheid en drachtplanten/ biotoopverbetering hebben wij weer een bijeenkomst in Wehl georganiseerd op zaterdag 7 oktober. Bij de bijengezondheid zal het gaan over het werkboek 'Gezonde bijen' en het uitvoeringdraaiboek bestrijding Amerikaans vuilbroed en diagnose Amerikaans en Europees vuilbroed zoals gepresenteerd door PPO-Bijen. Voorts zal er gesproken worden over welke ondersteunende maatregelen u van het hoofdbestuur kunt verwachten bij een eventuele uitbraak. Verder zal er zoals gebruikelijk weer veel informatiemateriaal aanwezig zijn waar ik de afgelopen periode over heb geschreven met betrekking tot plannen en ontwikkelingen met betrekking tot natuurontwikkelingprogramma's van de overheid. G. Hollander en A. Doornink nemen het programma van de drachtplantenvertegenwoordigers voor hun rekening. De afdelingssecretariaten en de ons bekende vertegenwoordigers krijgen een uitnodiging voor deze bijeenkomst.

Op zaterdag 11 februari 2007 zullen wij onze jaarlijkse studiedag organiseren. Zo is ons voornemen, deze zal in

teken staan van honing. Een keur van sprekers op dit gebied is reeds benaderd om een programma te maken. Onderwerpen die wij op onze studiedag willen behandelen: nectar, de verwerking door de bij tot het eindproduct dat wij voor de verkoop of honingkeuring aanbieden. Hoe verloopt de kristallisatie, wat kunnen we doen om de kwaliteit van onze honing te verbeteren. Waarop let de Voedsel en Waren Autoriteit en wat vindt men in onze honing. Voorts wordt onderzocht om gelijktijdig en (inter)nationale honingkeuring te organiseren met het nieuwe keuringsreglement. Heeft u mooie honing bewaar deze dan voor deze honingkeuring, nadere informatie volgt nog.

Van Lei Hensels ontvang ik regelmatig e-mails met verwijzing naar websites waar publicaties staan over genemanipuleerde gewassen en uit hierover zijn zorg. Een ver familielid die o.a. wetenschappelijk onderzoek op dit gebied doet, waarschuwt voor de biologische gen techniek waarbij resistentie tegen ziektes bij planten wordt ingebouwd. Wanneer deze stoffen in de bodem of het grondwater terechtkomen zou dit kunnen leiden tot aanpassingen van bacteriën en virussen waarvan wij de gevolgen niet kennen.

- Voor wie het 88 pagina's telde rapport van het ministerie LNV 'Handreiking Kwaliteit Landschap voor provincies en gemeentes' wenst te ontvangen kan mij een e-mail zenden dan wel zelf downloaden van de website van het ministerie. Het bevat een schat aan informatie en aan adressen van natuurorganisaties die aan natuurverbetering doen. Voor zij die er belangstelling voor hebben een absolute aanrader.

Uit publicaties van LNV blijkt dat er een wijziging op komst is met betrekking tot de Wet educatie en beroepsonderwijs en de Wet op het onderwijstoezicht in verband met beëindiging van de bekostigingsrelatie tussen de agrarische innovatie- en praktijkcentra en de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Vanuit een vraag gestuurd beleid wil de overheid ook met behulp van andere dan de reguliere onderwijskanalen het groene onderwijs en het praktijkleren gaan stimuleren. Mijn inziens door alle imkerorganisatie vertegenwoordigd in de Bedrijfsraad een uitgesproken kans om het imkeronderwijs weer op de overheidskaart te zetten. Gelet op de grote bedragen die in deze sector omgaan moet het toch mogelijk zijn om onze plaats hierin te verwerven. In het eerstvolgende overleg met de overheid wil ik me, mits gesteund door de besturen van de imkerorganisaties, hiervoor sterk maken.

- In Millingen aan de Rijn kwam ik tijdens de braderie een informatiefolder van Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek/De Ploegdriever tegen. Vereniging Landschapsbeheer Groesbeek-Ooijpolder, redactie Jan Eikholt uit Gennep, 0485-517721, E: jan.eikholt@planet.nl of www.ploegdriever.nl. Naast artikelen over nieuwe projecten: beplantingen en 'Voedsel voor natuur' werd mijn aandacht getrokken door een cursus Erkend Natuurbeheer, waar de volgende onderwerpen aan de orde kwamen: planvorming en programmabeheer natuurgebiedplannen, Communicatieve vaardigheden, Graslandbeheer, Mechanisatie en planten kennis, begrazingsleer, voedingswaarde, pacht en

financiën, vaardigheden motorzaag, arbo en veiligheid, recreatie en communicatieve vaardigheden. Het certificaat 'erkent natuurbeheerder' kan door deelname worden verkregen. Voor verenigingen met gronden in eigenbeheer of bruikleen of pacht wellicht een aanvulling op reeds aanwezige kennis.

In een volgende bijdrage zal ik o.a. verslag doen van ons jaarlijks uitstapje met de leden naar de Weerribben en gebroeders Van Beek in Paasloo en het bezoek aan Terschelling met de SBI. Veel succes met de voorbereidingen (varroabestrijding) en de inwintering van de volken.

Agenda NBV

De Buitengewone Algemene Ledenvergadering van de NBV wordt gehouden op zaterdag 23 september 2006 in De Reehorst, Bennekomseweg 24 te Ede. Aanvang 10.00 uur, einde 12.30 uur. Vanaf 09.30 uur ontvangst met koffie.

Agenda

1. Opening door de voorzitter, dhr. Jos Plaizier
2. Mededelingen en ingekomen stukken
3. Uitreiking prijs aan Rob Warringa uit Pijnacker, de bedenker van de naam Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV)
4. Presentatie huisstijl NBV
5. Presentatie van het verenigingsblad
6. De samenstelling van commissies en werkgroepen
7. Goedkeuring geven aan het beleidsplan 2007-2012
8. Goedkeuring geven aan de begroting 2007, vaststellen van de contributie en benoeming kascommissie
9. Vaststellen van de datum van de jaarlijkse ALV (zaterdag 28 april 2007)
10. Verzekeringen
11. Voortgang verzelfstandiging van afdeling Handel
12. Rondvraag
13. Sluiting om 12.30 uur.

Vanaf 13.00 uur wordt u de mogelijkheid geboden de lunch met koffie/thee te gebruiken in het Bijenhuis te Wageningen. Een lunchpakket à € 2,70 kunt u vóór 20 september telefonisch reserveren 0317-42 24 22, per fax 0317-42 41 80 of via E vbbn@vbbn.nl

Na de lunch wordt om 14.00 uur het programma voortgezet

Middagprogramma ALV

Thema: Open huis in het Bijenhuis

Het Bijenhuis staat in het teken van de actieweek in Wageningen 'City of Insects'.

Studiedagen NBV 11 en 18 november 2006

De studiedagen van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) beginnen op beide dagen om 10.00 uur. Zie de bijlage in dit nummer.

bijen

FAMILIEBERICHTEN

Op woensdag 14 juni 2006 is plotseling, op 75-jarige leeftijd, overleden, ons gewaardeerde lid

JAN SCHONEWILLE

Jan was sinds 1982 lid van onze vereniging. Hij was een trouw bezoeker op onze vergaderingen en kon daar veel vertellen over de belevenissen met zijn bijen. Jan was ook een enthousiast tuinierder en kweker van drachtplanten.

Wij wensen zijn vrouw Nies, kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe bij dit verlies.

Bestuur en leden
NBV afdeling Veendam e.O.

Op woensdag 21 juli jl. overleed in de leeftijd van 81 jaar te Bennekom

PROF. DR. PIET ZONDERWIJK

Prof. Zonderwijk is onder andere bekend door zijn nog steeds actuele boek 'De bonte berm', waarin hij in een prettig leesbare vorm aandacht vraagt voor de rijke flora en fauna langs onze dijken en wegen.

Door zijn grote kennis over onkruiden en hoe men hiermee op een verantwoorde wijze moet omgaan, ontstond het begrip vegetatiekunde. Vanuit deze kennis ontwikkelde hij een onkruidbeheer waarbij het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen werd teruggedrongen.

Op grond van zijn grote kennis op zijn vakgebied verleende de Rijksuniversiteit Utrecht in 1976 Piet Zonderwijk een eredoctoraat in de Wis- en Natuurkunde.

In het begin van 1978 werd hij benoemd tot hoogleraar aan de Landbouwhogeschool te Wageningen, waar het vak 'onkruidkunde' een volwaardige plaats ging innemen. Hierbij kwam aan de orde de waardevolle plaats die tal van planten hadden in het voortbestaan van vele nuttige insecten en andere dieren. De waarde van vele kruiden als drachtplant voor onze bijen kreeg bij hem de volle aandacht. In de vele publicaties en lezingen in binnen- en buitenland werd het belang van honingbijen en solitaire bijen met nadruk vermeld. Ook verleende hij zijn medewerking aan bijenteelt-evenementen, die drachtverbetering als aandachtspunt hadden. Als adviseur bij de drachtplantencommissie konden we altijd op hem een beroep doen bij specifieke vragen.

Mogen we bij deze onze erkentelijkheid tonen aan een goede vriend en een gewaardeerd vakdeskundige en onze deelneming betuigen aan zijn vrouw en kinderen en hun steun en kracht toewensen in hun verlies.

Lei Hensels, Roggel